

KRZYSZTOFORY

Zeszyty Naukowe Muzeum Historycznego Miasta Krakowa

42



Muzeum Krakowa

Kraków 2024

Recenzenci zeszytu 42 / Reviewers of Volume 42: Aneta Borowik (Uniwersytet Śląski), Janusz Czop (Narodowy Instytut Muzeów), Aleksandra Krypczyk-de Barra (Muzeum Narodowe w Krakowie), Mirosław Kuklik (Muzeum Ziemi Puckiej im. Floriana Ceynowy w Pucku), Agnieszka Jankowska-Marzec (Akademia Sztuk Pięknych w Krakowie), Filip Musiał (Instytut Pamięci Narodowej Oddział w Krakowie), Grzegorz Nieć (Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie), Zdzisław Noga (Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie), Agnieszka Chłosta-Sikorska (Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie), Agnieszka Wanicka (Uniwersytet Jagielloński), Tomasz Zaucha (Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie), Barbara Zbroja (Archiwum Narodowe w Krakowie), Anna Ziębińska-Witek (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie), Krzysztof Zamorski (Uniwersytet Jagielloński), Zdzisław Zblewski (Uniwersytet Jagielloński)

Redaktor prowadzący / Commissioning Editor: Anna Biedrzycka

Tłumaczenie na język angielski / Translation into English: Maria Piechaczek-Borkowska

Projekt graficzny / Graphic Design: Monika Wojtaszek-Dziadusz

Ilustracje / Illustrations: Agra Art, Archiwum Archidiecezjalne w Katowicach (AAK), Archiwum Narodowe w Krakowie (ANK), Archiwum Państwowe w Warszawie, Biblioteka Jagiellońska (BJ), Biblioteka Narodowa (BN), International Council of Museums (ICOM), Muzeum Historii Polski (MHP), Muzeum Krakowa (MK), Muzeum Narodowe w Krakowie (MNK), Muzeum Narodowe w Warszawie (MNW), Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie, Narodowe Archiwum Cyfrowe (NAC), Polska Akademia Umiejętności, Śląska Biblioteka Cyfrowa (ŚBC), War Relics Forum, Wikimedia Commons, Zamek Królewski w Warszawie – Muzeum (ZKW) zbiory / collections of: rodziny Tetmajerów / the Tetmajer family oraz / and: Rafał Chmielewski (MHP), Lewis Clarke (Wikipedia), Jakub Czaja, Mateusz Drożdż, Marek Gręplowski, Adrian Grycuk (Wikipedia), Jacqueline Guillot (Pexels), Marcin Gulis (MK), Guillaume Hankenne (Pexels), Marcin Herrmann, Piotr Idem (MK), Patryk Jezierski (MNK), Gagan Kaur (Pexels), Alper Murat Kirpik (Pexels), Helena Kocur (MK), Bogdan Krężel (MK), Elżbieta Lang (MK), Piotr Ligier (MNW), Noland Live (Pexels), Mikołaj Niedojadło (MK), Adrien Olichon (Pexels), Wojciech Paduchowski, Jaroslav Pulicar, Zygmunt Put (Wikipedia), Zbigniew Reszka (Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie), Andrzej Ring (ZKW), Lech Sandzewicz (ZKW), Anna Shvets (Pexels), Maciej Szczepańczyk (Wikipedia), Anna Warzecha (MK), Agata Klimek-Zdeb (MK), Karolina Żłobecka (MK)

ISSN 0137-3129

© Muzeum Krakowa, Kraków, 2024

Wydawca / Publisher:

Muzeum Krakowa, Rynek Główny 35, 31-011 Kraków

www.muzeumkrakowa.pl

www.facebook.com/muzeumkrakowa

<https://journals.akademicka.pl/krzysztofony>

Rocznik jest wpisany do prowadzonego przez MEiN Wykazu czasopism naukowych i recenzowanych materiałów z konferencji międzynarodowych z 3 listopada 2023 r.: na liście nr 32461; unikatowy identyfikator czasopisma – 201305 / The annual is included on the updated list of scholarly journals and peer-reviewed proceedings from international conferences accredited by the Ministry of Education and Science published on 3 November 2023: item No. 32461 on the list; the journal's unique identifier is 201305

Czasopismo jest indeksowane w bazie ERIH PLUS / The journal is included in the ERIH PLUS database

Pierwotną wersją czasopisma jest wersja papierowa / The periodical originally comes out in paper

Printed in Poland

Nakład 200 egz. / An edition of 200 copies

Skład, przygotowanie do druku / Typesetting: Jacek Łucki

Druk / Print: ZAPOL Sobczyk Sp.k.

Redaktor / Editor

Michał Niezabitowski

Rada Naukowa / Scientific Council

Zdzisław Noga – przewodniczący / President (Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie), Antoni Bartosz (Muzeum Etnograficzne w Krakowie), Jacek Chrobaczyński (Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie), Péter Farbaky (Budapesti Történeti Múzeum, Węgry), Jacek Gądecki (Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakowie), Jacek Górski (Muzeum Archeologiczne w Krakowie), Dariusz Kosiński (Uniwersytet Jagielloński), Piotr Krasny (Uniwersytet Jagielloński), Anna Niedźwiedz (Uniwersytet Jagielloński), Jacek Purchla (Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie; Międzynarodowe Centrum Kultury w Krakowie), Volker Rodekamp (Stadtgeschichtliches Museum Leipzig, RFN)

Kolegium Redakcyjne / Editorial Board

Michał Niezabitowski – przewodniczący / President, Anna Bednarek, Anna Biedrzycka, Ewa Gaczoł, Piotr Hapanowicz, Zdzisław Noga, Jacek Salwiński, Andrzej Szoka, Barbara Świadek, Jacek Zinkiewicz – sekretarz / Secretary

Czy ulica Dworcowa rzeczywiście była zagrożona dekomunizacją? Druga fala dekomunizacji nazw ulic w Krakowie w latach 2016–2024

Informacje o autorze: mgr ekonomii, radny Dzielnicy III Prądnik Czerwony w Krakowie, <https://orcid.org/0000-0003-4313-0633>

Information about the author: MA in Economics, a councillor of Kraków's District III Prądnik Czerwony, <https://orcid.org/0000-0003-4313-0633>

Abstrakt: W artykule opisano proces dekomunizacji przestrzeni publicznej Krakowa przeprowadzony przez Radę Miasta Krakowa po 1994 roku. W I kadencji (1990–1994) usunięto około 150 nazw gloryfikujących wydarzenia, daty ważne dla komunizmu i wprowadzone do przestrzeni publicznej w okresie PRL-u przez władze lokalne pochodzące z nadania partyjnego. Mimo pracy Rady Miasta Krakowa w czasie I kadencji radni nadal znajdowali w dokumentach oraz na tabliczkach ulicznych pojedyncze przypadki patronów niegodnych honorów. Część z nich udało się usunąć, ale likwidacji pozostałych sprzeciwiali się mieszkańcy, przepisy lokalne i rady dzielnic. W usunięciu ostatnich postaci sławiących poprzedni ustrój pomogła dopiero ustawa dekomunizacyjna z 2016 roku. W artykule opisano jej postrzeganie, chronologię wydarzeń, działania podejmowane przez władze miasta, rady dzielnic oraz zwykłych mieszkańców i mechanizm konsultacji społecznych, a także zmagania między władzą samorządową a władzą państwową o to, kto jest władny decydować o nazwach ulic. Pojawiają się także dygresje dotyczące popełnionych przez władze błędów, które choć nieliczne i czasem niesprawiedliwe w stosunku do całościowych efektów, to jednak mogą stać się w przyszłości anegdotami o Krakowie z początku XXI wieku. Ostatecznie w opisywanym okresie nadano (!) jedną nazwę sławiącą poprzedni ustrój, usunięto 11, a nie zgodzono się na likwidację trzech, które zostały utrzymane po wyrokach sądów administracyjnych. Tytułowa ulica Dworcowa nigdy nie była brana pod uwagę do zmiany, jednak nieco niespodziewanie stała się symbolem sprzeciwu przeciwko akcji dekomunizacji, sposobu jej przeprowadzenia i niektórych dokonywanych zmian.

Was Dworcowa Street Really Threatened by Decommunization? The Second Wave of the Decommunization of Kraków's Streets in the Years 2016–2024

145

Abstract: The paper describes the process of decommunization of Kraków's public space carried out by the Kraków City Council after 1994. During the City Council's first term of office (1990–1994) about 150 street names glorifying dates and events which were significant for the Communist regime and had been introduced into the city's public space in the era of the Polish People's Republic by Communist party-controlled local authorities were removed. Despite the massive work completed by Kraków's City Council of the first term of office, councillors would still encounter isolated cases of street names which they considered unworthy of such honour in the documentation and on street nameplates. Some of these were successfully replaced, while the liquidation of others was objected to by the residents, local regulations and the city's district councils. The removal of the last standing street names commemorating the former regime would only be executed following the implementation of the Decommunization Law of 2016. The paper presents the perception of that law, the chronology of events, the actions undertaken by municipal authorities, the city's district councils and ordinary residents, the mechanism of public consultation, as well as the power struggle between municipal and state authorities over who is empowered to make decisions about street names. There are also some digressions concerning the mistakes made by the authorities: these may be scarce, and may not do justice to the overall effect of the renaming project, yet they might turn into anecdotes about early 2000s Kraków in the future. Ultimately, in the discussed period one street was given (!) a name that glorified the former regime, 11 such street names were replaced, and the removal of further three street names of that kind was objected to and prevented following the verdicts of administrative courts. Dworcowa (lit. railway station) Street was never even considered for renaming, however, it quite unexpectedly became the symbol of

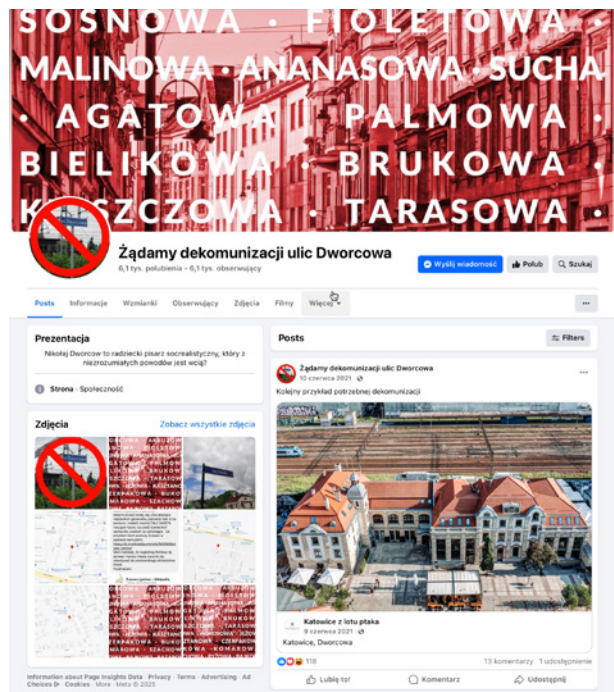
protest against the decommunization campaign, the way it was carried out, and some of the changes it entailed.

Słowa kluczowe: dekomunizacja, zmiany nazwy ulic, czerwoni patroni, Instytut Pamięci Narodowej, Rady Dzielnicy Miasta Krakowa, nazewnictwo, patroni ulic, ustawa o zakazie propagowania komunizmu, uchwała

Keywords: decommunization, renaming of streets, commie street names, Institute of National Remembrance, Kraków's District Councils, nomenclature, street names named after historical figures, Law on the Prohibition of Propagation of Communism, resolution

Problem dekomunizacji nazw ulic w Krakowie wydawał się rozwiązany od 1991 roku¹. Powrócił jednak jak zły szeląg kilkanaście lat później, gdy Instytut Pamięci Narodowej po raz pierwszy wytknął władzom miasta, że dekomunizację przetrwało kilku patronów niegodnych krakowskiej przestrzeni miejskiej². Prawdziwy ferment wywołała jednak wypowiedź radnego Krakowa Adama Kality we wrześniu 2016 roku, że ulica Dworcowa powinna mieć... zmienionego patrona. Sprawa od razu stała się głośna, donoszono o tym na stronie internetowej państwowego Radia Kraków³, ale też m.in. na tworzonym przez niezależne media portalu na:Temat⁴. Dzięki nagłośnieniu w mediach społecznościowych informacja dotarła do sporej grupy odbiorców, w tym również tych młodszych.

„Nikołaj Dworcow to radziecki pisarz socrealistyczny, który z niezrozumiałych powodów jest wciąż patronem ponad 800 ulic w Polsce. Należy z tym skończyć!” – wciąż głosi facebookowy profil „Żądamy dekomunizacji ulic Dworcowa”⁵. Profil ma 6,2 tysięcy polubień oraz 6,1 tysięcy obserwujących, co w skali kraju nie jest jakąś olbrzymią liczbą, ale jednocześnie jest jednym z dowodów, jaką inspiracją stała się wypowiedź w radiu regionalnym do prześmiewczych działań w internecie, na popularnych profilach na Facebooku i Instagramie, jak np. Demotywatory⁶. O faktycznie istniejącej potrzebie dekomunizacji ulic w Krakowie usłyszała więc



Profil facebookowy „Żądamy dekomunizacji ulic Dworcowa”

cała Polska, choć chyba nie tak, jakby sobie tego życzyło. I w sposób przekłamujący rzeczywistość! Zaś przyczyna zamieszania – ulica Dworcowa – pozostała z niezmienną nazwą, której nikt nie miał nawet zamiaru korygować, gdyż faktycznie biegnie do dworca kolejowego Kraków Płaszów i wytyczono ją w okresie międzywojennym, czyli w czasach, gdy nie sławiono komunistycznych twórców. Paradoksalnie w świadomości wielu osób to właśnie ona stała się symbolem dekomunizacji.

W krakowskim samorządzie zdawano sobie sprawę, że mimo benedyktyńskiego trudu radnych I kadencji⁷, wspieranym przez krakowskich historyków⁸ w identyfikowaniu niesławnych bohaterów z czasów PRL-u, sprawa skutecznego usunięcia ich nazwisk z przestrzeni publicznej nie została zakończona⁹. Działania dekomunizacyjne były prowadzone

¹ Drożdż Mateusz: *Usuwanie komunistycznych patronów ulic. Pierwsza fala dekomunizacji ulic w Krakowie*. „Krzysztofory. Zeszyty Naukowe Muzeum Historycznego Miasta Krakowa” 2022, z. 40, s. 85–102.

² *Informacja o działaniach IPN w sprawie nazw ulic przed 2016 r.* [online]. IPN [dostęp 10 czerwca 2024]. Dostępny w internecie: <https://ipn.gov.pl/pl/upamietnianie/dekomunizacja/zmiany-nazw-ulic/informacja-o-dzialaniach/37963,Informacja-o-dzialaniach-IPN-w-sprawie-nazw-ulic-przed-2016-r.html>.

³ Masztalerz Martyna / ew: *Dekomunizacyjny absurd w Krakowie: ulica Dworcowa wzięła nazwę od radzieckiego pisarza?* [online]. Radio Kraków, 6 września 2016 [dostęp 11 maja 2024]. Dostępny w internecie: <https://www.radiokrakow.pl/aktualnosci/krakow/dekomunizacyjny-absurd-w-krakowie-ulica-dworcowa-wziela-nazwe-od-radzieckiego-pisarza/>.

⁴ Sikora Kamil: *Dekomunizacyjny absurd! Radny PiS z Krakowa: Ulica Dworcowa wzięła nazwę od radzieckiego uczonego* [online].

na:Temat, 3 września 2016 [dostęp 11 maja 2024]. Dostępny w internecie: <https://natemat.pl/189033,dekomunizacyjny-absurd-radny-pis-z-krakowa-chce-by-nazwe-zmienila-ulica-dworcowa>.

⁵ Profil „Żądamy dekomunizacji ulic Dworcowa” [online]. Facebook [dostęp 11 maja 2024]. Dostępny w internecie: https://www.facebook.com/dworcow/?locale=pl_PL.

⁶ Wpis [online]. Demotywatory.pl [dostęp 18 maja 2024]. Dostępny w internecie: <https://demotywatory.pl/4687962/Dworcowa>.

⁷ I kadencja samorządu obejmowała lata 1990–1994.

⁸ Byli to: prof. Jan M. Małecki, dr Ryszard Terlecki, dr Jerzy Wesołowski, którzy byli członkami komisji spoza Rady, pomagali także dr Janusz Nowak i inż. Jarosław Żółciak.

⁹ W okresie 1990–1991 Rada Miasta Krakowa zmieniła nazwy ponad 150 ulic spośród istniejących prawie 2400, zarówno przywracając nazwy przedwojenne, jak i zmieniając na nowe nazwy z czasów PRL-u, gloryfikujące komunizm i działaczy komunistycznych. Więcej: Drożdż Mateusz: *Usuwanie komunistycznych patronów ulic... passim*.



Ulica Dworcowa przy dworcu kolejowym Kraków Płaszów, fot. Mateusz Drożdż, 2024

przez kolejne lata po 1991 roku, gdyż pojedyncze przypadki patronów ulic, którzy nie byli godni tego miana, znajdowano cały czas zarówno wśród nazw istniejących, jak i jedynie zaplanowanych. Radni II kadencji¹⁰ podczas sesji 10 stycznia 1996 roku podjęli uchwałę porządkującą nazewnictwo¹¹, w której m.in. zniesli nazwy ulic nieistniejących. Honory bycia patronami stracili wówczas Stanisław Łańcucki¹² oraz Jan Wiktor¹³. Co ciekawe, poprzednie władze upamiętniły ich niejako na wyrost, gdyż ulice ich imienia zostały wytyczone na planach, ale nie powstały w przestrzeni miasta. Ulica Stanisława Łańcuckiego miała być przeczną od ulicy Celarowskiej na Prądniku Czerwonym w dzielnicy III, ale na jej miejscu powstały bloki. Jan Wiktor miał

mieć swoją ulicę w dzielnicy VIII, gdzie miała biec od ulicy Gronostajowej i równolegle do ulicy Kobierzyńskiej, ale i jej miejsce zajęła zabudowa.

Radni III kadencji¹⁴ na sesji 17 marca 1999 roku zniesli nazwę ulicy Pułku Lotniczego Kraków na os. Bohaterów Września w dzielnicy XV¹⁵. Sama nazwa nie była precyzyjna, bo w zasadzie nawet nie wiadomo, o jaką jednostkę chodziło¹⁶.

Za to radni IV kadencji¹⁷ sami uchwalili nazwę upamiętniającą komunistycznego patrona i bohatera propagandy czasów stalinowskich. 25 stycznia 2006 roku na wniosek radnego z Nowej Huty Macieja Twaroga Rada Miasta Krakowa upamiętniła nowohuckiego przodownika pracy Piotra Ożańskiego¹⁸, który stał się patronem placu przy zbiegu

¹⁰ II kadencja samorządu przypadła na lata 1994–1998.

¹¹ Uchwała nr XL/384/96 Rady Miasta Krakowa z dnia 10 stycznia 1996 r. w sprawie nazw ulic [online]. bip.krakow.pl [dostęp 11 maja 2024]. Dostępny w internecie: https://www.bip.krakow.pl/?dok_id=167&sub_dok_id=167&sub=uchwala&query=id%3D12337%26typ%3Du.

¹² Stanisław Łańcucki (1882–1937), polityk socjalistyczny i komunistyczny, poseł na Sejm RP, został skazany za działalność antypaństwową, a po uwolnieniu uciekł do ZSRS, gdzie został zamordowany w czasie wielkiej czystki.

¹³ Jan Wiktor (1890–1967), pisarz, publicysta, piewca Pienin, działacz ludowy, członek Krajowej Rady Narodowej, poseł na Sejm PRL, pochowany w Alei Zasłużonych na cmentarzu Rakowickim w Krakowie.

¹⁴ III kadencja przypadła na lata 1998–2002.

¹⁵ Uchwała nr XIII/104/99 Rady Miasta Krakowa z dnia 17 marca 1999 r. w sprawie nazw ulic [online]. bip.krakow.pl [dostęp 11 maja 2024]. Dostępny w internecie: https://www.bip.krakow.pl/?dok_id=167&sub_dok_id=167&sub=uchwala&query=id%3D11205%26typ%3Du.

¹⁶ Nazwa nawiązywała albo do polsko-sowieckiej jednostki z czasów II wojny światowej 2 Pułku Nocnych Bombowców „Kraków”, albo do istniejącego od 1967 do 1993 r. 2 Pułku Lotnictwa Myśliwskiego „Kraków”, który kontynuował tradycje nocnych lotników bombowych. Zatem obie jednostki, które mogły dać nazwę, były częścią tzw. Ludowego Lotnictwa Polskiego.

¹⁷ IV kadencja obejmowała lata 2002–2006.

¹⁸ Piotr Ożański (1925–1988), przodownik pracy, członek ZMP i PZPR, pierwowzór Mateusza Birkuta z filmu *Człowiek z marmuru* w reżyserii Andrzeja Wajdy.

ulic Stanisława Mierzwę i Gustawa Danikowskiego¹⁹. Przeciwno upamiętnieniu protestowała Rada Dzielnicy XVIII Nowa Huta. „Nowa Huta posiada dość zasłużonych ludzi w dziedzinie rozwoju kultury i sztuki, których imionami można nazywać place i ulice, a nie osoby, które działały w ZMP i układały największą liczbę cegieł na murach” – cytowała ówczesna prasa opinię Rady²⁰.

Stachanowiec z Nowej Huty nie przetrwał długo w nazewnictwie ulicznym. „W 2009 r. (...) znalazł się w obszarze zainteresowań radnych, którzy uznali, że Ożański nie jest godzien być patronem żadnej przestrzeni miejskiej i nazwę zmieniono na pl. Przy Poczcie” – pisała badaczka dziejów Nowej Huty Agnieszka Chłosta-Sikorska²¹. Podczas sesji Rady Miasta 18 marca 2009 roku²² radni uznali, że Piotr Ożański „nie ma żadnych zasług, tylko został wykreowany przez propagandę PRL. (...) Radni uznali (...), że komunista, a w dodatku ze słabością do alkoholu, nie powinien być osobą upamiętnioną w Nowej Hucie. (...) Aby uniknąć dyskusji na ten temat projekt uchwały w sprawie nazwy placu radni Krakowa wprowadzili (...) na sesję późnym wieczorem i szybko go przegłosowali”²³.

Poza wspomnianymi przypadkami w tym czasie zdecydowana większość dokonanych zmian w nazewnictwie krakowskich ulic nie miała podtekstu ideologicznego, a charakter głównie porządkujący, wprowadzający właściwe imię lub nazwisko. Od 1994 do 2002 roku radni skorygowali nazwy ulic: Sebastiana Klonowicza na Sebastiana Klonowica, Franciszka Mariewskiego na Franciszka Maryewskiego, Stanisława Jasiukiewicza na Stanisława Jasiukowicza, Karola Humolacza na Karola Homolacza, Pabijańskich na Fabijańskich, Popławskiego na Wacława Popławskiego, Piotra Waliszewskiego na Zygmunta Waliszewskiego oraz Mieczysława Ossowskiego na Michała Ossowskiego. Korekty usuały więc pomyłki językowe, a nie patronów.

Mimo tych działań nie udało się poprawić wszystkich błędów, które zresztą co jakiś czas prasa wytykała służbom miejskim. Na przykład w 2010 roku w artykule prasowym wyliczono część błędnych zapisów: „Serenio Fenna zamiast Sereno Fenna, Anny Libera zamiast Anny Libery, Stella-Sawickiego zamiast Stelli-Sawickiego. Krakowskie ulice, i to wcale nie peryferyjne, mają błędy w nazwach (...). Byki pojawiają się przy nazwie ronda im. Antoniego Matecznego,



Przykład błędu w nazwie na planie MPK umieszczonym na przystanku – kładka „Bernadka”, fot. Mateusz Drożdż, 2024

które w wielu przypadkach zamieniane zostaje na rondo Mateczne”²⁴.

W listopadzie 2012 roku pisałem na ten temat w „Biuletynie Rady Dzielnicy III”, opisując błędy, które pojawiły się na wielkoformatowych planach miasta ustawionych przy punktach przesiadkowych. „Twórcy tych planów dość swobodnie podeszli do kwestii obowiązującego w Krakowie nazewnictwa. I tak niewielką ul. Turkusową na Olszy II nazwali »Truskawkową«, a w nazwiskach patronów ulicy i estakady – płk. [pil.] Ernesta Cieśliewskiego i gen. [bryg. pil.] Mateusza Iżyckiego popełnili pomyłki. (...) Literówki pojawiły się także w innych nazwach – ul. Śniadeckich zapisano jako »Śnideckich«, a kładkę [ojca] Bernatka nazwano »Bernadką«. Dwa lata temu dopiero interwencja²⁵ redaktor Katarzyny Kachel z »Gazety Krakowskiej« »zdemilitaryzowała« znanego polskiego pisarza Gustawa Herlinga-Grudzińskiego, którego ulica na MPK-owskich planach figurowała jako »ul. gen. Gustawa Herlinga-Grudzińskiego«”²⁶.

Miejskie Przedsiębiorstwo Komunikacyjne szybko poprawiło plany, a Zarząd Infrastruktury Komunalnej i Transportu w Krakowie, który był odpowiedzialny za tabliczki z nazwami ulic, załaniał się faktem, że nazwy umieszcza zgodnie z decyzjami podjętymi przez Radę Miasta Krakowa. Nadzorujący nazewnictwo ulic w Krakowie Wydział Geodezji deklarował, że błędy są korygowane na bieżąco, a radni mieli współpracować

¹⁹ Uchwała nr C/1019/06 Rady Miasta Krakowa z dnia 25 stycznia 2006 r. w sprawie nazw ulic [online]. bip.krakow.pl [dostęp 11 maja 2024]. Dostępny w internecie: https://www.bip.krakow.pl/?dok_id=167&sub_dok_id=167&sub=uchwala&query=id%3D16513%26typ%3Du.

²⁰ rr: *Nowa ulica i plac: Niemena i Ożańskiego* [online]. Wyborcza.pl Kraków, 19 stycznia 2006 [dostęp 11 maja 2024]. Dostępny w internecie: <https://krakow.wyborcza.pl/krakow/7,44425,3121787.html>.

²¹ Chłosta-Sikorska Agnieszka: *Nowohucianie o Polsce Ludowej. Codziennosc i swiatecznosc we wspomnieniach uczestników podwieczorków w Muzeum PRL*. Kraków 2023, s. 83.

²² Uchwała nr LXVI/861/09 Rady Miasta Krakowa z dnia 18 marca 2009 r. w sprawie zmiany nazwy placu [online]. bip.krakow.pl [dostęp 11 maja 2024]. Dostępny w internecie: https://www.bip.krakow.pl/?dok_id=167&sub_dok_id=167&sub=uchwala&query=id%3D16513%26typ%3Du.

[krakow.pl/?dok_id=167&sub_dok_id=167&sub=uchwala&query=id%3D17724%26typ%3Du](https://www.bip.krakow.pl/?dok_id=167&sub_dok_id=167&sub=uchwala&query=id%3D17724%26typ%3Du).

²³ AM: *Ożański został bez placu* [online]. Dziennik Polski, 19 marca 2009 [dostęp 11 maja 2024]. Dostępny w internecie: <https://dziennikpolski24.pl/ozanski-zostal-bez-placu/ar/2566418>.

²⁴ Jasińska Katarzyna: *Kraków: błędy w nazwach ulic. Ul. Krzywda czy ul. Krzywdy – która prawidłowa?* [online]. Kraków Nasze Miasto, 15 sierpnia 2010 [dostęp 11 maja 2024]. Dostępny w internecie: <https://krakow.naszemiasto.pl/krakow-bledy-w-nazwach-ulic-ul-krzywda-czy-krzywdy-ktora/ar/c4-533838>.

²⁵ Na prośbę autora tekstu, który ze zdziwieniem zauważył ten błąd na tablicach w centrum miasta.

²⁶ Drożdż Mateusz: *MPK poprawił błędy*. „Biuletyn Rady Dzielnicy III Miasta Krakowa” 2012, nr 4, s. 5.

z naukowcami z Uniwersytetu Jagiellońskiego²⁷. Skąd brały się zatem błędy? Tego nie wyjaśniono.

Niemniej jednak zmiany zasadnicze zostały w pewnym momencie zablokowane przez samych radnych. Było to zrozumiałe, gdyż radni uznali, że nie należy komplikować w ten sposób życia mieszkańców, którzy przy zmianie nazwy swojego miejsca adresowego musieli zmieniać dokumenty, wprowadzać zmiany w księgach wieczystych, nie wspominając już o zmianach tabliczek na domach. I to wszystko na swój koszt. W przypadku firm mających siedziby przy zmienianych ulicach koszty oczywiście rosły. W 2005 roku radni miasta Krakowa IV kadencji w celu ochrony interesu mieszkańców przyjęli więc trzy zasady w sprawie nazewnictwa: 1) moratorium w sprawie zmian nazw istniejących ulic placów, placów i parków na terenie miasta Krakowa, 2) zasadę nazywania ulic, placów i parków nazwiskami osób zmarłych nie wcześniej niż po upływie dwóch lat od daty ich śmierci²⁸, 3) zasadę nienadawania ulicom, placom i parkom o znaczeniu, pisowni lub brzmieniu podobnym do nazw istniejących już w Krakowie²⁹.

Co ciekawe, zrobiono wyjątek dla wspomnianego Piotra Ożańskiego, którego imię zastąpiono inną nazwą, być może traktując to jako naprawienie błędu poprzedników i jednocześnie ze świadomością, że zmiana nazwy placu nie pociągnie za sobą praktycznych zmian dla mieszkańców. W tej części Krakowa miejsca adresowe powiązane były z nazwami osiedli. Niewykluczone, że miało to też związek z trendem politycznym na szczeblu centralnym, o którym Ewa Kaltenberg-Kwiatkowska pisała: „W Polsce na początku 2007 r. (...) z ośrodków rządowych wyszły sygnały o potrzebie dokonania generalnego przeglądu nazw ulic w miastach. Instytut Pamięci Narodowej rozesłał wówczas do poszczególnych miast listy nazw, które uznał za nieodpowiednie ideologicznie, a występujące na ich terenie, i zażądał wyeliminowania ich wszystkich. Wywołało to falę dyskusji, (...) jedna z istotnych linii konfliktu dotyczyła rozgraniczenia uprawnień władzy lokalnej i centralnej”³⁰.

W Krakowie słyhać też było, choć raczej sporadycznie, głosy domagające się dokończenia dekomunizacji. Postulował je Instytut Pamięci Narodowej, pojawiały się także co ja-



Nazwa ulicy upamiętniająca działacza PPR-u Franciszka Kajtę przetrwała do 2017 r., fot. Mateusz Drożdż, 2016

149

kiś czas w krakowskich mediach oraz były bezpośrednio kierowane przez mieszkańców m.in. do rad dzielnic. Te jednak nie kwapiły się do inicjowania zmian.

W czerwcu 2010 roku jako radny Dzielnicy III Prądnik Czerwony brałem udział w głosowaniu nad wnioskiem o zaopiniowanie zmiany nazwy ulicy Franciszka Kajty³¹, gdy do Rady wpłynęło oficjalne pismo jednej z mieszkank Krakowa³² domagającej się takiego działania. Ówczesny przewodniczący Rady Dzielnicy III Dominik Jaśkowiec przeprowadził w tej sprawie konsultacje społeczne, pytając listownie najbardziej zainteresowanych – mieszkańców nieruchomości przy ulicy Kajty – czy popierają zmianę nazwy swojej ulicy. Przez kolejne dwa tygodnie zwrotnie nie wpłynął ani listownie, ani telefonicznie żaden głos poparcia, nikt też nie zgłosił swojego sprzeciwu – mieszkańcy po prostu zachowali milczenie. W związku z takim wynikiem konsultacji społecznych wspólnie z pozostałymi radnymi zaopiniowaliśmy negatywnie możliwość zmiany nazwy i usunięcia komunistycznego patrona. Zagłosowaliśmy za świętym spokojem mieszkańców.

W 2015 roku z wnioskiem o zmianę pięciu nazw ulic do władz miasta ponownie zwrócił się IPN. Kwestia dotyczyła ulic Jana Szwai³³, Lucjana Szenwalda³⁴, Józefa Marcika³⁵,

²⁷ W opisywanym okresie najbliższy tematycznie był Wydział Polonistyki UJ, a potem, od 2013 r., Instytut Językoznawstwa, Przekładoznawstwa i Hungarystyki UJ.

²⁸ Ten zapis został doprecyzowany i wprowadzono do niego wyjątki skracające ten okres do roku dla laureatów Nagrody Nobla, Honorowych Obywateli Miasta Krakowa, laureatów medalu Cracoviae Merenti, zgodnie z uchwałą nr C/1016/06 Rady Miasta Krakowa z dnia 25 stycznia 2006 r. w sprawie zmiany uchwały nr LXX/650/05 Rady Miasta Krakowa z dnia 26 stycznia 2005 r. w sprawie nazewnictwa ulic, placów i parków [online]. bip.krakow.pl [dostęp 18 maja 2024]. Dostępny w internecie: https://www.bip.krakow.pl/?dok_id=167&sub_dok_id=167&sub=uchwala&query=id%3D16509%26typ%3Du.

²⁹ Uchwała nr LXX/650/05 Rady Miasta Krakowa z dnia 26 stycznia 2005 r. w sprawie nazewnictwa ulic, placów i parków [online]. bip.krakow.pl [dostęp 11 maja 2024]. Dostępny w internecie: https://www.bip.krakow.pl/?dok_id=167&sub_dok_id=167&sub=uchwala&query=id%3D16509%26typ%3Du.

³⁰ Kaltenberg-Kwiatkowska Ewa: Nazwy ulic – między znakiem a symbolem. Przypadek Czech i Polski. W: *Szata informacyjna miasta*. Red. Bohdan Jałowiecki, Wojciech Łukowski. Warszawa 2008, s. 171.

³¹ Franciszek Kajta (zm. 1946), działacz PPR-u, pracownik Zakładów Młynarskich w Krakowie, zamordowany wraz z żoną przez nieznaną sprawców.

³² Mieszkanka spoza terenu dzielnicy III.

³³ Jan Szwaia „Siekiera” (1904–1943), działacz komunistyczny, dowódca GL w okręgu miechowskim, organizator akcji napadów rabunkowych na polskie dwory, również te wspierające podziemie niepodległościowe, zabity przez Niemców.

³⁴ Lucjan Szenwald (1909–1944), działacz komunistyczny, poeta i publicysta, żołnierz Armii Czerwonej i 1 Dywizji Piechoty im. Tadeusza Kościuszki, uczestnik bitwy pod Lenino, zginął w wypadku samochodowym.

³⁵ Józef Marcik „Kruk” (1919–1943), członek Komunistycznego



Nazwa ulicy na cześć działacza komunistycznego Lucjana Szenwalda istniała do 2017 r., fot. Mateusz Drożdż, 2016

150

Emila Dziedzica³⁶ i Franciszka Kajty. Do magistratu zamknął też mieszkaniec ulicy Szumca³⁷, pisząc, że ze względu na stalinowską działalność Szumiec nie powinien być patronem jego ulicy³⁸. Przeciwno wypowiedzieli się radni dzielnicy X Swoszowice. Jej przewodniczący Maciej Nazimek argumentował, że nie wszyscy mieszkańcy tej ulicy podzielają chęć zmiany kontrowersyjnego patrona i dodał: „Każdy, kto walczył o wolność naszej ojczyzny, niezależnie w jakiej partyzantce, walczył z hitlerowskim okupantem. Domniemywanie, kim byłby po wojnie i kogo by wspierał, jest absurdalne”³⁹.

Kraków nie był wyjątkiem, w którym przy propozycjach korekty nazw ulic od razu podnosiły się protesty mieszkańców. „Do nazwy ulicy (...) przyzwyczailiśmy się (...) to jedna z codziennych oczywistości. I jak wszędzie na świecie także u nas adres stał się w istocie polem walki o tożsamość. W imię obrony nazwy ulicy potrafimy protestować i urządzać pikety, pisać podania i zbierać głosy poparcia, szukać argumentów, chodzić do urzędów na zebrania i głośno krzyczeć” – pisał publicysta młodego pokolenia⁴⁰. To przyzwyczajenie można było pielęgnować przez długie lata, gdyż o wielu patronach z komunistycznymi korzeniami trudno było znaleźć nawet podstawowe informacje. W rezultacie strażnikami pamięci o postaciach niechlubnych byli głównie sami zagrożeni zmianami mieszkańcy, zwłaszcza mieszkający pod takim ad-

resem jeszcze przed rokiem 1990. Cytowana już socjolożka Ewa Kaltenberg-Kwiatkowska przywołała badania opinii publicznej z marca 2007 roku⁴¹. Zadano wówczas pytanie, czy w okolicach zamieszkania respondenta znajdują się jakieś ulice lub place, których nazwy kojarzą się z czasami PRL-u albo upamiętniają osoby związane z ustrojem komunistycznym. Tylko 10 proc. respondentów przyznało, że takie nazwy są, 75 proc. uznało, że takich nazw już nie ma, gdyż je zmieniono lub w ogóle ich nie było.

„Pewnym usprawiedliwieniem dla odpowiadających jest fakt społeczny, który bym określiła jako »wtórna anonimowość«. Patroni kiedyś może i znani, z czasem, jeśli nie byli bardzo sławni (lub niesławni), przestali być rozpoznawalni. Nie wiadomo, kto to i dlaczego jest na tabliczce” – skomentowała ten fakt badaczka⁴². Jednocześnie dodała, że z sondażu wynikało, że dla 65 proc. badanych nie miało znaczenia, kim jest patron ich ulicy, ale za to na pytanie, kto powinien decydować o tym, jaką nazwę powinna nosić ulica, 61 proc. uznało, że mieszkańcy (miasta / gminy), a 31 proc. że władze samorządowe.

Podobnie reagowali krakowianie. Cytowane przez dziennikarzy osoby zamieszkujące przy ulicach Szwai i Szenwalda na pytanie, kim był patron ich ulicy, odpowiadali: „Jak się tu wprowadziłam, sprawdzałam na Wikipedii, ale już zapomniałam” – mówi Anna mieszkająca przy ul. Jana Szwai. A starszy pan dodaje: Pewnie to jakiś profesor, bo obok jest ulica profesora Bobrzyńskiego. Podobne głosy słyszymy od wracającej ze spaceru mieszkanki ulicy Szenwalda: Nigdy mnie to nie interesowało, kim był patron tej ulicy. Równie dobrze mogłaby się nazywać Słoneczna. Jakie to ma znaczenie?”⁴³.

Część argumentów podnoszonych przez mieszkańców i właścicieli firm w zasadzie dotyczyła nie tyle zasadności korekty patronów, co kosztów nowej tabliczki na dom i zmian w dokumentach. Koszty rosły w przypadku firm. „Jakie kłopoty są związane ze zmianą nazwy ulicy? Pani M.: Ogromne, właściwie trzeba założyć firmę na nowo. Potrzebny jest nowy wpis do ewidencji, nowy NIP, REGON. No, wszystko. Urząd Skarbowy, ZUS, nowe pieczątki, druki, wizytówki (...). Ale nie chodzi tylko o pieniądze (...). Mąż objechał dawnych kontrahentów, ale nowi nas nie znajdują, bo nawet policja nie zna obecnej nazwy ulicy”⁴⁴ – tłumaczyła współwłaścicielka firmy rodzinnej⁴⁵.

Związku Młodzieży Polski, działacz PPR-u i GL, aresztowany i rozstrzelany przez Niemców.

³⁶ Emil Dziedzic (1914–1943), działacz komunistyczny, publicysta i poeta, członek władz PPR-u w Krakowie, aresztowany i rozstrzelany przez Niemców.

³⁷ Jan Szumiec (1916–1944), działacz komunistyczny, członek władz PPR-u i GL w Krakowie, aresztowany i rozstrzelany przez Niemców.

³⁸ Waluś Monika, Kuraś Bartłomiej: *IPN wnioskuje o zmianę patronów pięciu krakowskich ulic* [online]. Wyborcza.pl. Kraków, 29 października 2015 [dostęp 10 czerwca 2024]. Dostępny w internecie: <https://krakow.wyborcza.pl/krakow/7,44425,19104732,ipn-wnioskuje-o-zmiane-patronow-pieciu-krakowskich-ulic.html>.

³⁹ *Ibidem*.

⁴⁰ Suski Max: *Adres polski. Dlaczego Polacy wciąż kłócą się o nazwy ulic?*. W: Mask Deirdre: *Adresy. Co mówią nam o tożsamości, statusie i władzy*. Przeł. Agnieszka Wilga. Kraków 2022, s. 341.

⁴¹ Autorka nie podała nazwy firmy, określając ją mianem renomowanej.

⁴² Kaltenberg-Kwiatkowska Ewa: *Nazwy ulic...*, s. 175.

⁴³ Waluś Monika, Kuraś Bartłomiej: *IPN wnioskuje...*

⁴⁴ *Sąd nad ulicą*, „protokołowała” Teresa Torńska, „Gazeta Wyborcza” z 7 kwietnia 2000 r., przywołany w: Kaltenberg-Kwiatkowska Ewa: *O oznaczaniu i naznaczaniu przestrzeni miasta*. „Przegląd Socjologiczny” 2011, t. 60, nr 2–3, s. 135–165.

⁴⁵ Ten problem rozwiązała po latach nawigacja satelitarna, gdy stała się dostępna w coraz powszechniej używanych smartfonach.

Właśnie z uwagi na brak zainteresowania lub wręcz sprzeciw większości mieszkańców w zasadzie wszystkie propozycje zmian, które pojawiały się w tym okresie, proponowane najczęściej przez pojedyncze osoby, rady dzielnic opiniowały negatywnie. Rada Miasta Krakowa, która ma prawo do nadawania nazw⁴⁶, czuła się związana swoją własną uchwałą z moratorium⁴⁷. Apele IPN o usunięciu z nazewnictwa ulic w Krakowie kilku nazwisk nie skłoniły do działania samorządu, który liczył się bardziej z opinią mieszkańców niż skądinąd słusznymi argumentami ideologicznymi. Wydawało się, że więcej działań w tej sprawie już nie będzie, a zmiany, które przetrwały – z różnych przyczyn – pierwszą weryfikację z początku lat dziewięćdziesiątych XX wieku w Krakowie już pozostaną. Jedynym wyjątkiem miał pozostać wspomniany wcześniej Piotr Ożański, który prawie jak w czasach stalinowskich został postawiony na medialnym piedestale i równie szybko z tego piedestału zniknął.

Tymczasem jednak sytuacja zmieniła się i żarna polityki historycznej zmieliły uchwałę Rady Miasta Krakowa, która przewidywała pozostawienie w spokoju dotychczasowych patronów. Został też rozwiązany problem kosztów i kłopotliwej fatygi w wymianie dokumentów dla mieszkańców. Sejm Rzeczypospolitej Polskiej uchwalił 1 kwietnia 2016 roku ustawę o zakazie propagowania komunizmu lub innego ustroju totalitarnego przez nazwy budowli, obiektów i urządzeń użyteczności publicznej, obowiązującą od 1 września 2016 roku⁴⁸. Ustawa ta zobligowała organy jednostek samorządu terytorialnego w całym kraju do usunięcia nazw ulic, osiedli, placów, mostów i innych obiektów inżynierskich, które upamiętniały osoby, organizacje, wydarzenia lub daty symbolizujące lub propagujące komunizm lub inny ustrój totalitarny. Terminem granicznym wyznaczonym przez ustawodawcę był 2 września 2017 roku.

I ponownie jak ćwierćwiecze wcześniej, nazwy ulic i placów miejskich stały się nie tylko elementem historii najnowszej, ale i przedmiotem konfliktów. „W każdym społeczeństwie toczy się (...) spór o kształt pamięci przeszłości. O to, co ma być pamiętane, czym imieniem nazywane ulice i place oraz komu stawiać pomniki, a także jak ma być pamiętane” – pisała Ewa Kaltenberg-Kwiatkowska, cytując słowa znanej socjolog Barbary Szackiej⁴⁹.

Ustawa jednak była potrzebna, gdyż wyniki kwerendy zaskoczyły samych badaczy – socjologów i historyków. Dopiero wówczas „tak na dobrą sprawę wyszło, w jak wielu miejscach kraju nadal straszą z tabliczek ulicznych wciąż aktualne adresy iluś-tam-lecia PRL, Karola Świerczewskiego, (...) czy Zygmunta Berlinga. Te relikty przeszłości przeważają w mniejszych miejscowościach, gdzie zaniechano działań na początku lat 90. Uchowal się nawet bezdyskusyjnie nadający się do pozbawienia honorów Feliks Dzierżyński, który nadal spokojnie patroluje ulicy we wsi Wójcin w powiecie wieruszowskim na pograniczu województw łódzkiego i opolskiego”, o czym pisałem w miesięczniku kulturalno-społecznym „Kraków”⁵⁰.

Wraz z decyzją Sejmu pojawiła się szansa na kompleksowe rozwiązanie sprawy, tym bardziej że koszty zmian miały wziąć na siebie samorządy. Jednak jak zwykle diabeł tkwił



Dawna ulica Emila Dziedzica, od 2017 r. nosi imię Marka Eminowicza, fot. Mateusz Drożdż, 2016

w szczegółach. Sygnałem ostrzegawczym pokazującym problem ogólnopolski była dyskusja zainicjowana przez krakowskiego radnego Bolesława Kosiora, który w swojej interpelacji międzysesyjnej do Prezydenta Miasta Krakowa załączył spis nazw ulic, które jego zdaniem podlegać powinny zmianie na podstawie uchwalanej wówczas ustawy dekomunizacyjnej⁵¹.

Radny przedstawił w niej trzy kategorie nazw. Pierwsza upamiętniająca działaczy komunistycznych, żołnierzy Armii Czerwonej, zwolenników filozofii marksistowskiej, którymi według radnego byli Lucjan Szenwald, Emil Dziedzic, Franciszek Kajta, Janek Szumiec, Jan Szwaja, Józef Marcik i Władysław Spasowski⁵². Druga zawierała nazwy wiążące się z poprzednim ustrojem, wśród których radny wyliczył ulice: Bohaterów Wietnamu, Kościuszkowców, Braterstwa Broni, Czechosłowacką, Komuny Paryskiej. Trzecia grupa – do ewentualnej zmiany – składała się z nazwisk pisarzy, którzy poparli stalinowskie represje i wyroki śmierci wymierzone w krakowskich księży katolickich: Karola Bunscha, Jana Kurczaba, Jalu

⁴⁶ Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym [online]. Dz.U. 1990, nr 16, poz. 95 wraz z późniejszymi zmianami [dostęp 11 maja 2024]. Dostępny w internecie: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu19900160095>.

⁴⁷ Zob. przyp. 29.

⁴⁸ Ustawa z dnia 1 kwietnia 2016 r. o zakazie propagowania komunizmu lub innego ustroju totalitarnego przez nazwy budowli, obiektów i urządzeń użyteczności publicznej [online]. Dz.U. 2016, poz. 744 [dostęp 11 maja 2024]. Dostępny w internecie: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20160000744/T/D20160744L.pdf>.

⁴⁹ Kaltenberg-Kwiatkowska Ewa: *Nazwy ulic...*, s. 145–177.

⁵⁰ Drożdż Mateusz: *Zagrożona ul. Dworcowa, czyli dekomunizacja w praktyce*. „Kraków” 2017, nr 6, s. 18–21.

⁵¹ Interpelacja międzysesyjna radnego Bolesława Kosiora dotycząca nazewnictwa z 29 lutego 2016 r. [online]. bip.krakow.pl [dostęp 11 maja 2024]. Dostępny w internecie: http://dt.bip.krakow.pl/interpelacje//Tresc_Mi%C4%99dzysesyjna_Boles%C5%82aw_Kosior_2016-02-29_1.PDF

⁵² Tych siedmiu patronów figurowało w rekomendacjach IPN dla władz Krakowa jeszcze z czasów przed ustawą sejmową.

Kurka, Hanny Mortkowicz-Olczak, Stefana Otwinowskiego, Juliana Przybosia, Macieja Słomczyńskiego, Tadeusza Śliwika, oraz patronów kontrowersyjnych, którymi mieli być: Lew Landau, Kiejstut Žemaitis⁵³, Leon Chwistek, Zygmunt Młynarski⁵⁴, Bolesław Roja, Maksym Rylski, Władysław Broniewski, a dodatkowo także ulicę noszącą nazwę Mrozowa.

Większość kontestowanych nazw podpowiedzieli radnemu mieszkańcy Krakowa, choć – jak przypuszcza autor – raczej niemieszkający przy tych ulicach. W obronie dotychczasowych patronów stanęli sami mieszkańcy tych ulic oraz ludzie nauki, kultury, a nawet przedstawiciele IPN. „Nazwa ul. Komuny Paryskiej to nie jest sprawa IPN. Do historii przeszła nazwa »Komuna«, której jednak nie należy mieszać z dzisiejszym potocznym określeniem komunizmu” – wyjaśniał kwestię dość oczywistą Maciej Korkuc⁵⁵. Z podobną obroną występował IPN w sprawie upamiętnionych w nazwach żołnierzy polskich walczących w polskich jednostkach sformowanych na Wschodzie⁵⁶, a także historycy.

Media cytowały wypowiedź Andrzeja Chwalby, który stwierdził, że „Nazwy ulic są po to, by honorować dobrą pamięć, ale każdy przypadek patrona ulicy wymaga dokładnej analizy historyków”⁵⁷. Jacek Chrobaczyński dodał: „Mówi się, że zwycięzcy piszą historię. Ale wówczas to już nie jest historia. Manipulowanie nazwami czy pomnikami to przeinaczanie rzeczywistego procesu historycznego. To jest tak, jakby powiedzieć, że nie było PRL-u i komunistów u władzy, bo nam to nie odpowiada. Tymczasem jeśli przyjdą nowi zwycięzcy, wyrzucą te ulice i wprowadzą swoje”⁵⁸. W podobnym tonie wypowiadał się Tomasz Nałęcz: „Nie będę bronił działalności Komunistycznej Partii Polski, ale w demokratycznym państwie prawa nie powinno się stosować odpowiedzialności zbiorowej. Wśród członków KPP byli też tacy działacze, którzy tworzyli partyzantkę i walczyli z hitlerowcami. Nie wolno zniekształcać historii z przyczyn ideologicznych. (...) Demokratyczne pań-

stwo ma prawo weryfikować nazwy ulic z tamtego okresu, ale dobrze by było, by każdy przypadek rozpatrywano indywidualnie, starannie badając życiorys patrona”⁵⁹.

Warto dodać, że ulice wspomniane przez radnego Bolesława Kosiora były już przedmiotem obrad Komisji Nadzwyczajnej ds. Pomników, Tablic oraz Nazewnictwa Ulic, Placów i Mostów w Krakowie, powołanej przez Radę Miasta Krakowa 6 lipca 1990 roku⁶⁰. Wszystkie nazwy zostały przez nią zweryfikowane, a Bolesław Roja został upamiętniony właśnie przez Radę I kadencji⁶¹. Jedynym wskazanym wówczas do usunięcia był Zygmunt Młynarski, który z powodu jakiegoś przeoczenia pozostał⁶².

Trudno stwierdzić, dlaczego nazwy Czechosłowacka lub Braterstwa Broni jakoby miały słać komunizm. Więcej kłopotu było z określeniem, kogo upamiętnia ulica Mrozowa. Przez długie lata podejrzewano, że jej nazwa pochodziła od Pawlika Morozowa, jednego z bohaterów czasów stalinowskich w ZSRS⁶³. Jednak ulicę pozostawiono w spokoju, choć po latach zapytano o tę decyzję radnych I kadencji Antoniego Leona Dawidowicza i Barbarę Bubulę. „Czemu ją zostawiliśmy? Bo w tamtych czasach w powszechnej świadomości ludzi to była ul. Mrozowa od mrozu. Mówiło się: Przy Mrozowej, a nie przy Mrozowa”⁶⁴. Barbara Bubula, posłanka⁶⁵ PiS i członkini komisji Dawidowicza, z wykształcenia filolog polski, przewertowała nawet na tę okoliczność 11-tomowy słownik Doroszewskiego⁶⁶. „W polszczyźnie nie istnieje przymiotnik mrozowy. To znaczy istnieje, ale ma bardzo specjalistyczne zastosowanie. Odnosi się do kotlinek mrozowych, w których zalegają zastoiny zimnego powietrza. Z drugiej strony lingwiści orzekli, że w języku rosyjskim nie funkcjonuje zbitka »mr«. Więc jeśli już, to powinno być »Morozowa«. Były podejrzania, że istniał jakiś Mrozow, ale nie było imienia, żadnych poszlak. Tylko legenda. Trudno zmieniać nazwę na podstawie legendy”⁶⁷.

⁵³ Kiejstut Žemaitis (1906–1973), działacz komunistyczny, członek władz centralnych PZPR, minister w rządach PRL, rektor AGH.

⁵⁴ Zygmunt Młynarski (1904–1963), działacz komunistyczny, wykładowca uniwersytecki, członek władz PZPR, dyrektor Instytutu Polsko-Radzieckiego.

⁵⁵ Maj Agnieszka, Drabik Piotr: *W Krakowie dekomunizacja nazw może dotyczyć prawie 30 ulic* [online]. *Dziennik Polski*, 21 maja 2016 [dostęp 2 czerwca 2024]. Dostępny w internecie: <https://dziennikpolski24.pl/w-krakowie-dekomunizacja-nazw-moze-dotyczyc-prawie-30-ulic/ar/10018314>.

⁵⁶ Korkuc Maciej: *Berlingowcy zasługują na pamięć* [online]. *rp.pl*, 2 lutego 2018 [dostęp 16 czerwca 2024]. Dostępny w internecie: <https://www.rp.pl/plus-minus/art9953861-korkuc-berlingowcy-zasluguja-na-pamiec>.

⁵⁷ Wałus Monika, Kuraś Bartłomiej: *IPN wnioskuję...*

⁵⁸ *Ibidem*.

⁵⁹ *Ibidem*.

⁶⁰ Uchwała nr III/22/90 Rady Miasta Krakowa w sprawie powołania Komisji Rady [online]. *bip.krakow.pl* [dostęp 11 maja 2024]. Dostępny w internecie: https://www.bip.krakow.pl/?dok_id=167&sub_dok_id=167&sub=uchwala&query=id%3D11016%26typ%3Du.

⁶¹ Uchwała nr XXV/170/91 Rady Miasta Krakowa z dnia 14 czerwca

1991 r. w sprawie zmian nazw ulic i placów [online], *bip.krakow.pl* [dostęp 11 maja 2024]. Dostępny w internecie: https://www.bip.krakow.pl/?dok_id=166&sub_dok_id=166&sub=wyszukiwarka-zq&query=typ%3Du.

⁶² Wspominał o tym dr hab. Antoni Leon Dawidowicz, przewodniczący Komisji Nadzwyczajnej. Wywiad autora z dr. hab. Antonim Leonem Dawidowiczem zarejestrowany cyfrowo 11 marca 2022 r.

⁶³ Paweł (Pawka, Pawlik) Morozow (1918–1932), chłopiec, który według oficjalnej wersji zademonstrował władzom swojego ojca i miał zostać za to zabity przez swojego dziadka. Wykreowany przez propagandę stalinowską na patrona ruchu pionierskiego, walki z kulacstwem i forsowania kolektywizacji.

⁶⁴ Kobylarczyk Katarzyna: *Nieznany żywot inżyniera* [online]. *Dziennik Polski*, 7 lipca 2006 [dostęp 11 maja 2024]. Dostępny w internecie: <https://dziennikpolski24.pl/nieznany-zywot-inzyniera/ar/1635574>.

⁶⁵ Posłanka na Sejm RP w latach 2005–2007 i 2011–2019.

⁶⁶ *Słownik języka polskiego* pod red. Witolda Doroszewskiego, pierwszy po II wojnie światowej nowoczesny słownik języka polskiego, który powstał w latach 1958–1969. Jedno z najwybitniejszych dzieł polskiej leksykografii, choć wydany w niewielkim nakładzie.

⁶⁷ Kobylarczyk Katarzyna: *Nieznany żywot...*

Prezydent Krakowa Jacek Majchrowski odpowiedział radnemu Bolesławowi Kosiorowi, że w związku z procedowaniem projektu ustawy o zakazie propagowania komunizmu lub innego ustroju totalitarnego przez nazwy budowli, obiektów i urządzeń użyteczności publicznej uchwalenie „powyższej ustawy przez Sejm kompleksowo ureguluje kwestie zmian nazw ulic związanych z symbolami systemów totalitarnych”⁶⁸.

Jednak jak się później okazało, w ustawie zabrakło właśnie tej najważniejszej kwestii – jasnego i wyraźnego określenia, jakie konkretne nazwy ulic propagują komunizm. Z braku takich wytycznych i z uwagi na biegnący termin obowiązku dokonania zmian w ciągu nieco ponad roku sprawy wzięli w swoje ręce przedstawiciele społeczeństwa, co spowodowało pożałowania godne pomyłki. Pisałem o tym w miesięczniku „Kraków”: „szybko okazało się, jak bardzo i ta akcja z serii działań »dobrej zmiany« oraz »powstania z kolan« jest niedopracowana. Brakło mianowicie informacji, kogo i co konkretnie należy zmienić. A skoro kryteria pozostały w gestii samorządu, rozpoczęło się poszukiwanie ofiar. Rozmaici aktywiści ruszyli na łowy na czerwonych patronów. Ba, próbuje się nawet aktywizować młodzież – znajdź komunistycznego patrona ulicy i zaproponuj za niego inną, godną osobę, miejsce lub wydarzenie, to będziesz mógł jechać na posiedzenie parlamentu dzieci i młodzieży – zachęcało kilka państwowych instytucji młodzież licealną”⁶⁹. Mimo niewątpliwie dobrych intencji zainicjowano akcję, która przypominała czasy minione.

O ile w Krakowie nikt nie domagał się korekty nazw upamiętnionych socjalistów, jak aleja Ignacego Daszyńskiego, ulice Bolesława Limanowskiego i Stefana Okrzei czy żołnierki poległej pod Lenino Anieli Krzywoń, to w skali kraju wyglądało to często zupełnie inaczej, wręcz zawstydzająco. Mniej lub bardziej instytucjonalni lustratorzy wnioskowali o zmianę ulic Stefana Okrzei w Bogatyni, Bolesława Limanowskiego w Pile, a nawet jednego z ojców polskiej niepodległości Ignacego Daszyńskiego w Wałbrzychu i Ząbkowicach Śląskich. I choć IPN w końcu podał publicznie przykładowe nazwy do zmiany⁷⁰, to urzędnicy i radni często zostawali bez wsparcia merytorycznego, o czym przypominałem w artykule, pisząc: „Pomoc IPN w określeniu, które nazwy podlegają dekomunizacji bywa niewystarczająca i niespieszna. Samorządowcy toruńscy przez 9 miesięcy czekali na odpowiedź tamtejszego oddziału Instytutu dotyczącą Wincentego Pstrowskiego”⁷¹.



Zachowana nazwa ulicy Bohaterów Wietnamu, fot. Mateusz Drożdż, 2024

Z braku precyzyjnych informacji mieszkańcy „podejrzanych ideologicznie” ulic w Krakowie zaczęli się obawiać zmian i ich konsekwencji administracyjno-finansowych, nie wiedząc, jakie nazwy zostaną zakwalifikowane do usunięcia i zastąpienia ich nowymi. W obronie niektórych patronów obok mieszkańców stanęły rady dzielnic, radni i władze Krakowa, stwierdzając, że mogą zdekomunizować nazwy, które jednoznacznie promują komunizm, ale zostawią te, gdzie takiej jednoznaczności nie ma. Opisałem to na przykładzie ulicy na osiedlu Olsza II, w przypadku której władze miasta uznały, że nazwy odwołujące się do niedookreślonych patronów lub gdy nie ma jednoznacznych danych dotyczących genezy danej nazwy nie mogą być kwalifikowane jako nazwy propagujące lub symbolizujące ustrój totalitarny. Uratowano tym samym nazwę Bohaterów Wietnamu, ku radości 450 mieszkańców ulicy, którzy przeciw zmianie protestowali⁷².

Ostatecznie dywagacje przeciął sam IPN, gdyż Rada Miasta Krakowa podjęła 26 października 2016 roku uchwałę wzywającą prezydenta Krakowa, aby określić skalę problemu w mieście⁷³. Magistrat zapytał Instytut, a ten w odpowiedzi wskazał samorządowi Krakowa dziewięć nazwisk do wymiany. Zostały one przedstawione i omówione na posiedzeniu Podkomisji ds. Nazewnictwa Komisji Kultury i Ochrony Zabytków Rady Miasta Krakowa z udziałem prezydenta Krakowa. Zdecydowano wówczas o usunięciu patronów sześciu

⁶⁸ Odpowiedź Prezydenta Miasta Krakowa nr OR-03.0003.1373.2016 z 15 marca 2016 [online]. bip.krakow.pl [dostęp 11 maja 2024]. Dostępny w internecie: http://dt.bip.krakow.pl/interpelacje//Odp_Mi%C4%99dzysesyjna_Boles%C5%82aw_Kosior_2016-02-29_1.PDF.

⁶⁹ Drożdż Mateusz: *Zagrożona ul. Dworcowa...*, s. 18–21.

⁷⁰ *Nazwy do zmiany* [online]. IPN [dostęp 11 maja 2024]. Dostępny w internecie: <https://ipn.gov.pl/pl/upamietnianie/dekomunizacja/zmiany-nazw-ulic/nazwy-ulic/nazwy-do-zmiany>.

⁷¹ Drożdż Mateusz: *Zagrożona ul. Dworcowa...*, s. 18–21.

⁷² *Ibidem*.

⁷³ Uchwała nr LV/1132/16 Rady Miasta Krakowa z dnia 26 października 2016 r. w sprawie ustalenia kierunków działań dla Prezydenta Miasta Krakowa dotyczących przygotowania i przedstawienia Radzie Miasta Krakowa projektu uchwały likwidującej nazwy budowli, obiektów i urządzeń użyteczności publicznej propagujących komunizm lub inny ustrój totalitarny [online]. bip.krakow.pl [dostęp 11 maja 2024]. Dostępny w internecie: https://www.bip.krakow.pl/?dok_id=167&sub_dok_id=167&sub=uchwala&query=id%3D21807%26typ%3Du.

ulic, których nazwiska ogłoszono publicznie w lutym 2017 roku: Lucjana Szenwalda, Emila Dziedzica, Franciszka Kajty, Janka Szumca, Jana Szwai, Józefa Marcika⁷⁴.

Połowa z tych ulic znajdowała się w dzielnicy III – *nomen omen* – Prądnik Czerwony⁷⁵: ulice Lucjana Szenwalda i Franciszka Kajty na Rakowicach oraz Emila Dziedzica na Prądniku Czerwonym. Pozostali patronowali ulicom na południe od Wisły: Janek Szumiec w dzielnicy X Swoszowice, Jan Szwaja na osiedlu Europejskim na Ruczaju w dzielnicy VIII Dębniaki, Józef Marcik w Łągiewnikach, w dzielnicy IX Łągiewniki – Borek Fałęcki.

Rady tych dzielnic w odpowiedzi na pytania Urzędu Miasta Krakowa rozpoczęły rozmowy i konsultacje z mieszkańcami⁷⁶. W ich wyniku dzielnica VIII Dębniaki zawnioskowała o zmianę nazwy ulicy Jana Szwai na Europejską⁷⁷. Rada Dzielnicy X Swoszowice również zaopiniowała pozytywnie propozycję zmiany nazwy ulicy Janka Szumca i zaproponowała nową: prof. Wiktora Zina⁷⁸. Obie powyższe nazwy zostały przekazane radom przez Wydział Geodezji Urzędu Miasta Krakowa, który wspomaga prace Podkomisji ds. Nazewnictwa i prowadzi tzw. Bank Nazw Ulic gromadzący propozycje nowych nazw.

Rada Dzielnicy IX Łągiewniki – Borek Fałęcki, powołując się na wniosek mieszkańców, zaopiniowała negatywnie propozycję zmiany nazwy ulicy Józefa Marcika, nie zgłosiła propozycji zamiennej i pozostawiła sprawę do rozstrzygnięcia „stosownym organom Miasta Krakowa”⁷⁹. Władze tej dzielnicy stanęły w obronie patrona ulicy na swoim terenie, który był jednym z twórców oddziału Gwardii Ludowej we wsi Jugowice, a w 1942 roku został rozstrzelany przez Niemców przed własnym domem. „Na tym terenie nie było żadnej innej organizacji bojowej, dlatego w niej działał” – bronił patrona ulicy Jan Stanisław Pietras, przewodniczący Rady Dzielnicy IX Łągiewniki – Borek Fałęcki, i podkreślał, że komunistyczny epizod

w życiu Marcika nie jest wystarczającym powodem do zmiany nazwy ulicy⁸⁰.

Inne rozwiązanie przygotowała Rada Dzielnicy III Prądnik Czerwony, która, opierając się na opiniach mieszkańców, podkreśliła, że jest przeciwna zmianom. Jednocześnie jednak świadoma nieuchronności zmian, zdecydowała się przekazać propozycje nowych nazw Radzie Miasta Krakowa, a te pozyskać od mieszkańców, zwłaszcza tych najbardziej zainteresowanych, których zmiany miały dotknąć. Szczegóły przybliżyłem w artykule w dzielnicowym „Biuletynie”: „Proszę o nadsyłanie propozycji, jak mogą nazywać się ulice Dziedzica, Kajty, czy Szenwalda do 30 kwietnia 2017 r. do naszego biura (...). Zgłoszenie powinno zawierać: propozycję nowej nazwy dla jednej z ulic, krótką charakterystykę proponowanej osoby lub wydarzenia, które można upamiętnić, oraz uzasadnienie, dlaczego ta nazwa ma związek z Dzielnicą III. (...) Uprawnionymi do nadsyłania propozycji są wszyscy mieszkańcy naszej Dzielnicy (...). W drugim etapie (...) będziemy pytać o to, o jaką nazwę powinniśmy wystąpić do Rady Miasta Krakowa. (...) decyzję zostawimy wyłącznie mieszkańcom ulic Dziedzica, Kajty i Szenwalda, bo to ich najbardziej dotkną zmiany wynikające z ustawy”⁸¹.

Rada Dzielnicy III Prądnik Czerwony najpierw zgromadziła łącznie 18 potencjalnych kandydatur – 15 zgłoszonych przez mieszkańców i trzy wskazane jako propozycje Urzędu Miasta Krakowa, a potem przeprowadziła konsultacje, które opisałem w dzielnicowej gazecie: „propozycje (...) przedstawiliśmy mieszkańcom trzech ulic, które ma dotknąć zmiana nazwy. Otrzymali oni do swoich skrzynek informację o akcji oraz opieczetowane karty do głosowania – dokładnie tyle, ile pod danym adresem jest zameldowanych osób. Łącznie wydaliśmy 156 kart do głosowania, a zwrótnie otrzymaliśmy 73 plus 4 po terminie (...) Samo głosowanie trwało do 18 do 28 maja 2017 r.”⁸².

Uznanie mieszkańców zdobyli: do zastąpienia Lucjana Szenwalda *ex aequo* Wisława Szymborska i Stefan Janus⁸³ – po

⁷⁴ Odpowiedź Prezydenta Miasta Krakowa na interpelację Radnego Miasta Krakowa Bolesława Kosiora z dnia 18 lipca 2017 r., numer pisma: OR-03.0003.2730.2017 [online]. bip.krakow.pl [dostęp 11 maja 2024]. Dostępny w internecie: http://dt.bip.krakow.pl/interpelacje//Odp_LXXVII_Aleksander_Miszalski_2017-06-28_1. PDF. Warto zauważyć, że na stronach BIP UMK interpelacja ta jest przypisywana w ścieżce dostępu ówczesnemu radnemu Krakowa Aleksandrowi Miszalskiemu.

⁷⁵ Nazwa nie pochodzi od koloru barw partyjnych. Legenda głosi, że od czerwonej wody rzeki Prądnik (Białuchy) zabarwionej krwią zabitych i rannych w czasie bitwy pod Korzkwią lub od przesiąkniętej krwią ziemi w czasie walk o tron polski jesienią 1587 r. między wojskami hetmana Jana Zamoyskiego i arcyksięcia Maksymiliana Habsburga.

⁷⁶ Maj Agnieszka: *W Krakowie pojawi się ul. Szymborskiej?* [online]. Gazeta Krakowska, 16 maja 2017 [dostęp 12 maja 2024]. Dostępny w internecie: <https://gazetakrakowska.pl/w-krakowie-pojawi-sie-ulica-szymborskiej/ar/12079232>.

⁷⁷ Uchwała nr XXXIII/367/2017 Rady Dzielnicy VIII Dębniaki z dnia 24 maja 2017 r. w sprawie zmiany nazwy ul. Jana Szwai [online]. bip.krakow.pl [dostęp 12 maja 2024]. Dostępny w internecie:

<https://www.bip.krakow.pl/zalaczniki/dokumenty/n/181336/karta>.

⁷⁸ Uchwała nr XXXII/267/2017 Rady Dzielnicy X Swoszowice z dnia 25 maja 2017 r. w sprawie wydania opinii dotyczącej zmiany nazwy ulicy w osiedlu Jugowice i zaproponowania nowej [online]. bip.krakow.pl [dostęp 12 maja 2024]. Dostępny w internecie: <https://www.bip.krakow.pl/zalaczniki/dokumenty/n/181696/karta>.

⁷⁹ Uchwała nr XXXVIII/260/2017 Rady Dzielnicy IX Łągiewniki – Borek Fałęcki z dnia 26 maja 2017 r. w sprawie zmiany obecnej nazwy ul. J. Marcika w Krakowie położonej na obszarze Dzielnicy IX [online]. bip.krakow.pl [dostęp 12 maja 2024]. Dostępny w internecie: <https://www.bip.krakow.pl/zalaczniki/dokumenty/n/181826/karta>.

⁸⁰ Maj Agnieszka, Drabik Piotr: *W Krakowie dekomunizacja nazw...*

⁸¹ Drożdż Mateusz: *Mieszkaż na ul. Dziedzica, Kajty, Szenwalda? Już niedługo... Ale możesz zaproponować nową nazwę.* „Biuletyn Rady Dzielnicy III Miasta Krakowa” 2017, nr 1, s. 16.

⁸² *idem*: *Jak pilot Stefan Janus zremisował z noblistką Wisławą Szymborską.* „Biuletyn Rady Dzielnicy III Miasta Krakowa” 2017, nr 3, s. 12–13.

⁸³ Stefan Janus (1910–1978), major pilot, jedyny as myśliwski II wojny światowej pochodzący z terenów obecnego Krakowa, lotnik 2 Pułku Lotniczego, dowódca polskich dywizjonów na Zachodzie.

pięć głosów⁸⁴, w przypadku ulicy Franciszka Kajty ulica Miejska – 19 głosów⁸⁵, a w przypadku Emila Dziedzica Bolesław Dziedzic – 33 głosy⁸⁶.

20 czerwca 2017 roku Rada Dzielnicy III podjęła uchwałę, przekazując propozycje mieszkańców do prezydenta oraz Rady Miasta Krakowa⁸⁷. Niezależnie od działań Rady Dzielnicy III spotkania z mieszkańcami odbył także m.in. radny Łukasz Wantuch, który jednak stał na stanowisku, aby żadnych zmian nie proponować⁸⁸.

Warto podkreślić, że dekomunizacja przestrzeni publicznej z drugiej dekady XXI wieku nie ograniczała się do nazewnictwa ulicznego. Radny Bolesław Kosior jeszcze w czerwcu 2017 roku skierował pytanie do władz miasta, czy na terenie Gminy Miejskiej Kraków istnieją nazwy budowli, obiektów i urządzeń użyteczności publicznej, których nazwy propagują komunizm lub ustrój totalitarny⁸⁹. Było to o tyle zasadne, że parę dni wcześniej Sejm Rzeczypospolitej rozszerzył ustawę dekomunizacyjną z 1 kwietnia 2016 roku o nazwy jednostek organizacyjnych, jednostek pomocniczych gminy oraz o pomniki⁹⁰. I trzeba przyznać, że był to problem, który nie został rozwiązany w Polsce do dzisiaj⁹¹. Ponieważ jednak tematem niniejszego artykułu jest dekomunizacja nazw ulic⁹², to pozostałe symbole, jak tablice, pomniki, nazwy instytucji itp., zostały tu pominięte.

Decyzje w sprawie nowego nazewnictwa sześciu ulic padły podczas sesji Rady Miasta Krakowa 30 sierpnia 2017 roku. Poprzedziły je dość emocjonalne wystąpienia. Projekt uchwały zmieniającej nazwy przedstawił wnioskodawca – prezydent Krakowa Jacek Majchrowski – który nie krył swojego sceptycyzmu: „mówię zupełnie prywatnie moje zdanie (...). Otóż jako osoba zajmująca się (...) historią mogę powiedzieć, że jest takie powiedzenie, że historię tworzy się dwa razy. Raz, gdy się w niej uczestniczy, i drugi raz, kiedy się z niej wybiera to, co się chce przekazać następnym

pokoleniom. (...) I tak mi się wydaje, że jesteśmy świadkami (...) tego drugiego procesu. [W latach 1990–1991] zlikwidowano cały szereg nazw, które należało zlikwidować. To była ul. Dzierzynskiego⁹³, to była ul. Marchlewskiego, to była ul. Nadzieży Krupskiej i wiele innych takich osób. Ja to doskonale rozumiem i mogę powiedzieć, że było to w pełni uzasadnione, bo to nie były osoby, które walczyły o Polskę, [one] walczyły o przyłączenie Polski do Związku Radzieckiego, o innego typu interesy, a nie interesy Polski. (...) Niektórzy radni uważali, że trzeba zmienić nazwy ulic, które uznano za »głupie«. I tutaj jako przykłady podawano ul. Pielęgniarek, ul. Traktorzystów itp., to się zresztą skończyło tak, że nie zmieniono przynajmniej części tych nazw. Radny Kleczkowski⁹⁴ wtedy powiedział (...), że zabraliśmy się do zmian nazw ulic w taki sposób, jak czynili to komuniści – żarliwie ideowo. Dobrze byłoby, gdybyśmy tak nie działali nadal. (...) zaczynamy jakby eliminować ze świadomości obywateli (...) niektóre wydarzenia historyczne, niektóre osoby. Proszę Państwa w II wojnie światowej (...) bardzo wiele osób po prostu walczyło z Niemcami. Im było obojętne, nawet czasami nie wiedzieli o tym, w jakich oddziałach walczą, walczyli o to, żeby Polska zaistniała. Zostali przez Niemców aresztowani, rozstrzelani. Jeżeli popatrzymy na te życiorysy, które zostały przedstawione do zmian, to byli to działacze, generalnie rzecz biorąc, lewicy, PPR-u niektórzy, dwóch czy trzech było jeszcze związanych z KPP. Ale to nie byli ludzie, którzy walczyli o przyłączenie do Związku Radzieckiego. To byli ludzie, którzy walczyli o ustrój, który im się wydawał, że będzie realizował ich koncepcję, to byli ludzie na ogół z nizin społecznych, którzy mieli dosyć ciężką historię w swoim życiu. I chciałbym żeby Państwo to wzięli po prostu pod uwagę w swojej dyskusji, w swoich decyzjach. (...) Myśmy – bo uczestniczyłem też w posiedzeniu Komisji ds. Nazewnictwa⁹⁵ – jakby posegregowali te nazwiska na dwie grupy. W stosunku do trzech

⁸⁴ Pozostałe kandydatury: Lotnicy Polscy – dwa głosy, Wojciech Kotarba, Andrzej Kremer, Stanisław Urbańczyk, Zadworzanka – każdy zero głosów.

⁸⁵ Pozostałe kandydatury: Królowa Ryczeza – dwa głosy, Józef Joniec, Kazimierz Polański, Józef Zajac – każdy zero głosów.

⁸⁶ Pozostałe kandydatury: Maria Dobroniega – sześć głosów, św. Mikołaj – głos, Rafał Hadziewicz, Józef Mazurek, Franciszek Sławski – zero głosów.

⁸⁷ Uchwała nr XXXIII/276/2017 Rady Dzielnicy III Prądnik Czerwony z dnia 20 czerwca 2017 r. w sprawie dekomunizacji nazw ulic Emila Dziedzica, Franciszka Kajty i Lucjana Szenwalda [online]. bip.krakow.pl [dostęp 12 maja 2024]. Dostępny w internecie: <https://www.bip.krakow.pl/zalaczniki/dokumenty/n/183621/karta>.

⁸⁸ Maj Agnieszka, Drabik Piotr: *W Krakowie dekomunizacja nazw...*

⁸⁹ Interpelacja Radnego Miasta Krakowa Bolesława Kosiora z 27 czerwca 2017 r. w sprawie nazw propagujących komunizm [online]. bip.krakow.pl [dostęp 11 maja 2024]. Dostępny w internecie: http://dt.bip.krakow.pl/interpelacje//Tresc_LXXVII_Aleksander_Miszalski_2017-06-28_2.PDF. Na stronach BIP UMK interpelacja ta jest przypisywana w ścieżce dostępu ówczesnemu radnemu Krakowa Aleksandrowi Miszalskiemu.

⁹⁰ Ustawa z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy o zakazie propagowania komunizmu lub innego ustroju totalitarnego przez nazwy budowli, obiektów i urządzeń użyteczności publicznej. [online]. Dz.U. 2017, poz. 1389 [dostęp 11 maja 2024]. Dostępny w internecie: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20170001389/O/D20171389.pdf>.

⁹¹ Nawrocki Karol: *Prezes IPN: Czas dokończyć dekomunizację polskiej przestrzeni publicznej*. Rozmowę przeprowadziła Anna Kruszyńska, PAP [online]. Dzieje.pl, 30 marca 2022, aktualizacja 1 kwietnia 2022 [dostęp 11 maja 2024]. Dostępny w internecie: <https://dzieje.pl/wiadomosci/prezes-ipn-czas-dokonczy-dekomunizacje-polskiej-przestrzeni-publicznej>.

⁹² Oraz nazywanych przez gminy osiedli, alei, skwerów, placów, mostów, węzłów komunikacyjnych, bulwarów, parków.

⁹³ Nazwę zlikwidowano w 1990 r., ale nie decyzją samorządu. Jej likwidacja i powrót do dawnej nazwy Juliusza Lea była możliwa dzięki uchwale nr 80 Rady Narodowej Miasta Krakowa z dnia 4 stycznia 1990 r. w sprawie nazw niektórych ulic w Krakowie. „Dziennik Urzędowy Województwa Krakowskiego” 1990, nr 1, poz. 2.

⁹⁴ Piotr Kleczkowski, radny Krakowa I kadencji.

⁹⁵ Podkomisji ds. Nazewnictwa działającej przy Komisji Kultury i Ochrony Zabytków Rady Miasta Krakowa.



Mocowanie tabliczki z nazwiskiem Stefana Janusa przy dawnej ulicy Lucjana Szenwalda, fot. Mateusz Drożdż, 2017

156

osób postanowiliśmy nie występować o zmiany nazw ulic. Dotyczy to pana Marcika, który zginął, mając 20 lat, zresztą z okrzykiem: »Niech żyje wolna Polska!«, rozstrzelany przez Niemców (...). Prof. Żemaitis i Prof. Danka (...) [Byli to] rektor AGH i rektor Wyższej Szkoły Pedagogicznej. (...) przed wojną Żemaitis tworzył polskie hutnictwo: Hutę Baildon, Hutę Częstochowa, po wojnie także był zaangażowany w tworzenie polskiego hutnictwa, m.in. w Krakowie. Prof. Danek⁹⁶, (...) przedwojenny nauczyciel, (...) był jedną z osób, główną osobą, która doprowadziła do powstania Wyższej Szkoły Pedagogicznej, a potem do jej utrzymania, albowiem były zakusy dotyczące jej likwidacji. (...) odnośnie do obu osób wystąpili do mnie z protestem przeciwko zmianie rektor AGH i rektor Uniwersytetu Pedagogicznego. To są osoby, które tam są dosyć silnie czczone i mają duże poważanie. (...) warto zwrócić uwagę, że przeciwko zmianom niektórych ulic (...) występowali i mieszkańcy tych ulic, i rady dzielnic. Ja uważam, że takie administrowanie pamięcią historyczną nie jest dobre⁹⁷.

W podobny sposób wypowiedział się prowadzący obrady przewodniczący Rady Miasta Krakowa Bogusław Kośmider: „Kiedy w 1991 r. Rada Miasta ówczesna zmieniała ponad

140⁹⁸ nazw ulic, placów, obiektów przyjęła pewną zasadniczą zasadę (...) dokonywała zmian nazw ulic tych osób, czy placów, czy obiektów, tych osób, których jedyną zasługą czy główną zasługą było bycie w poprzedniej epoce, natomiast którzy nie mieli innych zasług. Stąd (...) ówczesna Rada nie zmieniała nazwy Broniewskiego, bo taki poeta był i był znaną, uznaną osobą, choć związaną z innym (...) środowiskiem⁹⁹.

Uchwałę przedstawiła dyrektor Wydziału Geodezji Maria Kolińska, która wyjaśniła radnym, dlaczego nie skorzystano z większości propozycji mieszkańców przedstawionych przez Radę Dzielnicy III, a także jaki klucz przyjęto w wyborze nowych patronów: „Dlaczego nie bierzemy Bolesława Dziedzica? Dlatego, że nie mamy go sprawdzonego w IPN¹⁰⁰. Do IPN wysyłamy pisma, dostajemy odpowiedź dopiero po pół roku (...). Dlaczego nie przedstawiamy ulicy Miejskiej? Proszę Państwa jest zasada, że nie nadajemy ulic podobnie brzmiących, a jest ulica Podmiejska i Zamiejska i to, że rada dzielnicy tak powiedziała, jak najbardziej się z tym zgadzamy, tylko naprawdę później taksówkarze, czy pogotowie czy straż pożarna mają problem, bo Podmiejska a Miejska to jest bardzo podobne brzmienie¹⁰¹. (...) Z IPN dostaliśmy pismo, gdzie było 9 nazwisk, te 6, które Państwu tutaj przedstawiliśmy i 3, które przedstawił Pan Prezydent [których nie będziemy zmieniać] (...) patrzyliśmy też na osoby pod kątem innych zasług, jakie one [były] dla miasta. (...) Pan Prezydent przyjął taką zasadę, że chce honorować osoby, które są związane jakoś z miastem Krakowem i chce żeby te osoby właśnie (...) przez nazwy były w naszej świadomości (...) utrwalane¹⁰².

Później odbyła się dyskusja, choć niespecjalnie burzliwa. W dużym skrócie: radni zastanawiali się, czy lepiej zmienić nazwy ulic wbrew części mieszkańców, czy zostawić to do rozstrzygnięcia organom wojewody oraz w jaki ewentualny inny sposób uhonorować osoby wskazane w projekcie jako nowi patroni. W ostatniej chwili – już podczas obrad – do projektu uchwały wpłynęła poprawka prezydenta Krakowa, w której wnioskodawca zmienił propozycję nowego patrona ulicy Szenwalda. Po sprzeciwie Fundacji im. Wisławy Szymborskiej¹⁰³ prezydent zaproponował alternatywną nazwę, przedstawioną przez Radę Dzielnicy III – lotnika Stefana Janusa¹⁰⁴.

⁹⁶ Wincenty Danek (1907–1976), aktywista komunistyczny, działacz stalinowski, nauczyciel, rektor Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie.

⁹⁷ Stenogram LXXXI sesji Rady Miasta Krakowa VII kadencji odbytej w dniu 30 sierpnia 2017 [online]. bip.krakow.pl, s. 28–39 [dostęp 18 maja 2024]. Dostępny w internecie: <https://www.bip.krakow.pl/zalaczniki/dokumenty/n/188925/karta>.

⁹⁸ Ponad 150 nazw ulic.

⁹⁹ Stenogram LXXXI sesji Rady Miasta Krakowa VII kadencji...

¹⁰⁰ Krakowski samorząd zasięga opinii IPN w kwestii potwierdzenia braku współpracy z tajnymi służbami PRL. Początkowo przez kilka lat był to zwyczaj, a od momentu wejścia ustawy z 1 kwietnia 2016 r. jest to obowiązek.

¹⁰¹ Zdaniem autora nie miałyby to większego znaczenia, bo ewentualna ulica Miejska, a także Podmiejska i Wiejska, są niewielkimi uliczkami leżącymi tuż obok siebie na Rakowicach w dzielnicy III, choć owszem, ul. Zamiejska jest dalej, bo na Ruczaju, w dzielnicy VIII.

Niemniej jednak występuje sporo podobnie brzmiących nazw ulic, które leżą daleko od siebie w Krakowie i jakoś nie powoduje to masowych skarg, np. Sadowa (dzielnica III, przy al. 29 Listopada) i Śądowa (w dzielnicy II, niedaleko sądów), Wąska (dzielnica I na Kazimierzu) i Wolska (dzielnica XII na os. Na Kozłowiec), ul. Dominikańska (dzielnica I) i ul. Dominikanów (dzielnica III).

¹⁰² Stenogram LXXXI sesji Rady Miasta Krakowa VII kadencji...

¹⁰³ Sprzeciw dotyczył miejsca, a nie propozycji. Fundacja przekazała, że Wisława Szymborska była bardziej związana ze Starym Miastem i Krowodrzą. Być może było to dyplomatyczna odmowa w sprawie propozycji – ul. Szenwalda jest niewielką ulicą, a obok są duże, dwupasmowe ulice Stanisława Lema i Janusza Meissnera – wybitnych pisarzy, ale jednak bez Nagrody Nobla w dorobku.

¹⁰⁴ Został sprawdzony w IPN wcześniej, gdy poddano sprawdzeniu cały Bank Nazw Ulic, a Stefan Janus wraz z kilkoma lotnikami został wpisany do Banku w 2008 r. na wniosek Krakowskiego Klubu Seniorów Lotnictwa na prośbę i we współpracy z autorem.

Ostatecznie w trakcie sesji radni uchwalili zaproponowaną przez prezydenta Krakowa zmianę patronów sześciu ulic¹⁰⁵: Emila Dziedzica zmieniono na Marka Eminowicza¹⁰⁶, Franciszka Kajty na prof. Henryka Wereszyckiego¹⁰⁷, Zygmunta Młynarskiego na Marka Nawary¹⁰⁸, Lucjana Szenwalda na mjr. pil. Stefana Janusa, Janka Szumca na ul. Wiktora Zina¹⁰⁹, Jana Szwai na prof. Władysława Konopczyńskiego¹¹⁰.

37 radnych było za, a sześciu przeciw. Kontrastowało to dość wyraźnie z decyzją przy następnym z procedowanych druków, mianowicie nadania nazw ulicy i nowemu mostowi nad Wisłą. Ulica zyskała nazwę Stefana Jurczaka, a most – księdza kardynała Franciszka Macharskiego¹¹¹. W tym przypadku radni byli jednogłośni i za tymi patronami zagłosował komplet 43 radnych¹¹².

Pewnym zaskoczeniem mogło być pojawienie się w uchwale ulicy Zygmunta Młynarskiego w Bronowicach, którą przemianowano na Marka Nawary. O tym patronie nie wspominał prezydent Krakowa w odpowiedzi na wcześniejszą interpelację radnego Bolesława Kosiora. Również nie ma uchwały Rady Dzielnicy VI Bronowice w tej sprawie, zatem należy założyć, że projekt zmiany nie był konsultowany z tą Radą i w puli nazw przeznaczonych do zmiany Młynarski pojawił dopiero wraz z odpowiedzią z IPN-u, w której wskazano konieczność zmiany dziewięciu nazw. Tym samym naprawiono błąd, niedopatrznie sprzed lat radnych I kadencji. „Dla mnie to jest niezrozumiałe. Bo zmienialiśmy Zygmunta na Feliksa, prezesa Banku Emisyjnego, choć była też dyskusja, żeby na Emila¹¹³, dyrygenta i założyciela Filharmonii Warszawskiej. Stańło na Feliksa” – mówił po latach w rozmowie z autorem zdziwiony sytuacją radny I kadencji Antoni Leon Dawidowicz¹¹⁴.

Mieszkańcy dzięki zapisom ustawy nie musieli się martwić kosztami. Ogłoszono na stronie internetowej miasta, że pisma

oraz postępowania sądowe i administracyjne w sprawach dotyczących ujawnienia w księgach wieczystych oraz uwzględnienia w rejestrach, ewidencjach i dokumentach urzędowych zmiany nazwy dokonanej na podstawie ustawy są bezpłatne. Zmiana nazwy dokonana na podstawie ustawy nie ma również wpływu na ważność dokumentów zawierających nazwę dotychczasową¹¹⁵. Nieco ponad dwa tygodnie później – czyli 14 dni po ogłoszeniu w „Dzienniku Uchwał Województwa Małopolskiego” – służby miejskie dokonały zmian tabliczek ulicznych. Dekomunizacja według krakowskiego samorządu dokonała się.

Działania samorządu zostały jednak uznane za niewystarczające przez wojewodę małopolskiego i dyrektora Oddziału Instytutu Pamięci Narodowej w Krakowie. IPN wydał trzy opinie, na podstawie których wojewoda małopolski 13 grudnia 2017 roku wydał trzy zarządzenia zastępcze i zmienił: ulicę Wincentego Danko na ulicę Józefa Grzesiaka „Czarnego”¹¹⁶, ulicę Józefa Marcika na ulicę Stefana Korbońskiego¹¹⁷ oraz ulicę Kiejstuta Żemaitisa na ulicę Mieczysława Smorawińskiego¹¹⁸.

Takie zdecydowane działania zapowiadał już dekadę wcześniej, w styczniu 2007 roku, ówczesny premier Jarosław Kaczyński, który groził samorządowcom interwencją wojewodów: „niejedna ulica nosi nazwę, którą jest nazwisko oczywistego przestępcy (...) jeśli władze samorządowe tego [zmiany nazwy] nie zrobią, to zrobią to władze rządowe”¹¹⁹.

Jednak z decyzjami wojewody nie zgodziły się z kolei władze Krakowa i wniosły skargi do Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Krakowie. Ich podstawą były trzy uchwały Rady Miasta Krakowa z 10 stycznia 2018 roku, w których udzielono stosownych pełnomocnictw radcom prawnym z Urzędu Miasta Krakowa¹²⁰.

Skargi argumentowano tym, że tylko jednoznaczna ocena danej postaci może stanowić podstawę do zastosowania

¹⁰⁵ Uchwała nr LXXXI/1957/17 Rady Miasta Krakowa z dnia 30 sierpnia 2017 r. w sprawie zmiany nazw ulic [online]. bip.krakow.pl [dostęp 23 maja 2024]. Dostępny w internecie: https://www.bip.krakow.pl/?dok_id=167&sub_dok_id=167&sub=uchwala&query=id%3D22657%26typ%3Du.

¹⁰⁶ Marek Eminowicz (1933–2013), legendarny, charyzmatyczny nauczyciel historii w V Liceum Ogólnokształcącym w Krakowie.

¹⁰⁷ Henryk Wereszycki (1898–1990), legionista, profesor historii, jeden z nielicznych, którzy w okresie PRL-u kwestionowali publicznie podstawy marksistowskiej wykładni dziejów.

¹⁰⁸ Marek Nawara (1956–2011), polityk, samorządowiec, marszałek województwa małopolskiego przez dwie kadencje.

¹⁰⁹ Wiktor Zin (1925–2007), profesor, architekt, generalny konserwator zabytków, popularyzator historii sztuki, m.in. w telewizyjnym w programie *Piórkiem i węglem*.

¹¹⁰ Władysław Konopczyński (1880–1952), historyk, profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego, erudyta, poliglota, współtwórca *Polskiego słownika biograficznego*.

¹¹¹ Uchwała nr LXXXI/1958/17 Rady Miasta Krakowa z dnia 30 sierpnia 2017 r. w sprawie nazwy ulicy i mostu [online]. bip.krakow.pl [dostęp 11 maja 2024]. Dostępny w internecie: https://www.bip.krakow.pl/?dok_id=167&sub_dok_id=167&sub=uchwala&query=id%3D22658%26typ%3Du

¹¹² Stenogram LXXXI sesji Rady Miasta Krakowa VII...

¹¹³ Była to propozycja mieszkańców tej ulicy; zob. D r o z d z Mateusz: *Usuwanie komunistycznych patronów ulic...*, s. 93.

¹¹⁴ Wspomniał o tym dr hab. Antoni Leon Dawidowicz, przewodniczący Komisji Nadzwyczajnej. Wywiad autora z dr. hab. Antonim Leonem Dawidowiczem zarejestrowany cyfrowo 11 marca 2022 r.

¹¹⁵ *Dekomunizacja nazw ulic w Krakowie* [online]. Magiczny Kraków, 31 sierpnia 2017 [25 maja 2024]. Dostępny w internecie: https://www.krakow.pl/aktualnosci/212775,29,komunikat,dekomunizacja_nazw_ulic_w_krakowie.html.

¹¹⁶ Józef Grzesiak „Czarny” (1900–1975), krakowianin, harcmistrz, żołnierz AK, zesłaniec do łagrów sowieckich, działacz niepodległościowy.

¹¹⁷ Stefan Korboński (1901–1989), polityk ruchu ludowego, adwokat, publicysta, oficer WP, p.o. delegata rządu RP na Kraj, emigrant polityczny, wobec którego cenzura bezwzględnie zakazywała wymienia jego nazwiska w środkach masowego przekazu.

¹¹⁸ Gen. bryg. Mieczysław Smorawiński (1893–1940), legionista, dowódca 6 Dywizji Piechoty w Krakowie, zamordowany przez Sowietów w Katyniu.

¹¹⁹ Kaltenberg-Kwiatkowska Ewa: *Nazwy ulic...*, s. 173.

¹²⁰ Uchwała nr XCII/2408/18 Rady Miasta Krakowa z dnia 10 stycznia 2018 r. w sprawie wniesienia skargi na zarządzenie zastępcze

trybu nadzwyczajnego, wskazanego w ustawie o zakazie propagowania komunizmu lub innego ustroju totalitarnego, a tak w tych trzech przypadkach – według gminy – nie było. Zdaniem sądu wojewoda oparł się na niemiarodajnych opiniach Instytutu Pamięci Narodowej o dekomunizowanych patronach, nie poddając ich ocenie, choć taki był wymóg ustawowy¹²¹.

WSA 25 kwietnia 2018 roku rozpatrzył sprawy i przywrócił poprzednie nazwy. Nastąpiło kolejne odwołanie od wyroku, tym razem wojewody małopolskiego do Naczelnego Sądu Administracyjnego, który utrzymał w mocy skarżone rozstrzygnięcia. W sprawie ulic Danki oraz Marcika uchylił rozstrzygnięcie nadzorcze wojewody małopolskiego¹²². W przypadku ulicy Żemaitisa cofnął sprawę do ponownego rozpatrzenia przez WSA w Krakowie, który rozpatrzył sprawę na korzyść Gminy Miejskiej Kraków. I w ten sposób sąd obronił nazwy, które krakowski samorząd uznał za warte utrzymania¹²³. Dla mieszkańców oznaczało to, że rozpoczęto cofanie zmian już wprowadzonych. „Dokumenty z NSA będą teraz podstawą odpowiednich zmian w ewidencji ulic i adresów, a co za tym idzie – zmian tabliczek z nazwami ulic. (...) Ten proces będzie jednak trwał (...) sprawa dotyczy około 2 tys. osób” – donosiły miejskie media¹²⁴.

Władze miasta uznały przy tej okazji, że mimo wyroków sądowych likwidujących trzy narzucone samorządowi nazwy należy jednak uhonorować osoby wskazane przez wojewodę. 8 maja 2019 roku Józef Grzesiak otrzymał ulicę w dzielnicy VIII Dębniki – przecnicę z ulicą Spacerową, a Stefan Korboński – w dzielnicy XIII Podgórze, która łączy

ulice Mały Płaszów i Golikówka¹²⁵. 26 lutego 2020 roku Rada Miasta Krakowa nadała imię gen. Mieczysława Smorawińskiego ulicy dochodzącej do ulicy Melchiora Wańkowicza w dzielnicy XVII Wzgórze Krzesławickie¹²⁶.

Niestety tak szybkie zmiany i pojawianie się tych samych nazw w różnych miejscach spowodowało kolejne kłopoty i szybko zrobił się bałagan. Mieszkańcy ulic zmienionych przez wojewodę zostali poinformowani przez służby miejskie o zmianie, a następnie o cofnięciu zmiany. Na podstawie pierwszej informacji zrobiono nowe wpisy w księgach wieczystych, tabliczki z nazwami ulic, które montowano zarówno na słupach drogowych, jak i ogrodzeniach oraz domach, a także dokonano zmian na popularnych mapach Google'a. Po ponad roku na podstawie wyroków sądów administracyjnych powrócono do poprzednich nazw. Służby miejskie sprawnie ponownie zmieniły tabliczki uliczne, a mieszkańcy – na domach. Jednak – nawet do dzisiaj – pozostały inne ślady zmian dokonywanych pod dyktando władz państwowych, na które nałożyły się zmiany dokonane przez samorząd, np. wpisy w księgach wieczystych, w innych dokumentach oraz na mapach internetowych. Mieszkańcy na koszt gminy mogli ponownie zmienić nazwę w dokumentach i w księgach wieczystych, ale część z nich z tego nie skorzystała.

Najwięcej zamieszania zrobiła nazwa upamiętniająca gen. Mieczysława Smorawińskiego. Została nadana ulicy, przy której w październiku 2019 roku Zarząd Inwestycji Miejskich w Krakowie oddał do użytkowania siedem bloków komunalnych¹²⁷. Wspominał o tym ówczesny zastęp-

Wojewody Małopolskiego z dnia 13 grudnia 2017 r. w sprawie nadania nazwy ulicy gen. Józefa Grzesiaka „Czarnego” w mieście Kraków (Dz. Urz. Woj. Mał. z 2017 r., poz. 8754) [online]. bip.krakow.pl [dostęp 11 maja 2024]. Dostępny w internecie: https://www.bip.krakow.pl/?dok_id=167&sub_dok_id=167&sub=uchwala&query=id%3D23113%26typ%3Du; Uchwała nr XCII/2409/18 Rady Miasta Krakowa z dnia 10 stycznia 2018 r. w sprawie wniesienia skargi na zarządzenie zastępcze Wojewody Małopolskiego z dnia 13 grudnia 2017 r. w sprawie nadania nazwy ulicy gen. Mieczysława Smorawińskiego w mieście Kraków (Dz. Urz. Woj. Mał. z 2017 r., poz. 8753) [online]. bip.krakow.pl [dostęp 11 maja 2024]. Dostępny w internecie: https://www.bip.krakow.pl/?dok_id=167&sub_dok_id=167&sub=uchwala&query=id%3D23114%26typ%3Du; Uchwała nr XCII/2410/18 Rady Miasta Krakowa z dnia 10 stycznia 2018 r. w sprawie wniesienia skargi na zarządzenie zastępcze Wojewody Małopolskiego z dnia 13 grudnia 2017 r. w sprawie nadania nazwy ulicy Stefana Korbońskiego w mieście Kraków (Dz. Urz. Woj. Mał. z 2017 r., poz. 8751) [online]. bip.krakow.pl [dostęp 11 maja 2024]. Dostępny w internecie: https://www.bip.krakow.pl/?dok_id=167&sub_dok_id=167&sub=uchwala&query=id%3D23115%26typ%3Du.

¹²¹ NSA zdecydował: nie będzie dekomunizacji dwóch ulic [online]. Magiczny Kraków, 16 listopada 2018 [dostęp 11 maja 2024]. Dostępny w internecie: https://www.krakow.pl/aktualnosci/225202,29,komunikat,nsa_zdecydowal_nie_będzie_dekomunizacji_dwoch_ulic.html.

¹²² *Ibidem*.

¹²³ Wyrok WSA w Krakowie z dnia 25 kwietnia 2018 r. sygn. akt III/SA/Kr 127/18 oraz wyrok NSA sygn. II OSK 2227/18 z dnia 15 listopada 2018 r. oddalający skargę kasacyjną Wojewody Małopolskiego; wyrok WSA w Krakowie z dnia 25 kwietnia 2018 r. sygn. akt III/SA/Kr 128/18 oraz wyrok NSA sygn. II OSK 2228/18 z dnia 15 listopada 2018 r. oddalający skargę kasacyjną Wojewody Małopolskiego; Wyrok WSA w Krakowie z dnia 25 kwietnia 2018 r. sygn. akt III/SA/Kr 129/18 oraz wyrok NSA sygn. II OSK 2516/18 z dnia 15 listopada 2018 r. oddalający skargę kasacyjną Wojewody Małopolskiego.

¹²⁴ NSA zdecydował...

¹²⁵ Uchwała nr XV/291/19 Rady Miasta Krakowa z dnia 8 maja 2019 r. w sprawie nazw ulic i skwerów [online]. bip.krakow.pl [dostęp 11 maja 2024]. Dostępny w internecie: https://www.bip.krakow.pl/?dok_id=167&sub_dok_id=167&sub=uchwala&query=id%3D24111%26typ%3Du.

¹²⁶ Uchwała nr XXXVI/935/20 Rady Miasta Krakowa z dnia 26 lutego 2020 r. w sprawie nazw ulic i ronda [online]. bip.krakow.pl [dostęp 11 maja 2024]. Dostępny w internecie: https://www.bip.krakow.pl/?dok_id=167&sub_dok_id=167&sub=uchwala&query=id%3D24830%26typ%3Du.

¹²⁷ Początkowo dla tego osiedla operowano adresem ul. Wańkowicza, por. *Konsultacje w sprawie inwestycji przy ul. M. Wańkowicza* [online]. Magiczny Kraków, 23 września 2015 [dostęp 30 września 2024]. Dostępny w internecie: https://www.krakow.pl/aktualnosci/194219,29,komunikat,konsultacje_w_sprawie_inwestycji_przy_ul_m_wankowicza.html.



Historyczna tabliczka „ul. Przyjaźni” z początku Nowej Huty jako element dziedzictwa kulturowego, fot. Mateusz Drożdż, 2024

ca przewodniczącego Rady i Zarządu Dzielnicy VII Zwierzyniec Witold Górny, który interweniował w Wydziale Geodezji, aby zaczekać z nadaniem dopiero co usuniętej nazwy w innej części Krakowa. Jednak decyzja prezydenta Krakowa została już wprowadzona w życie i Wydział przygotował projekt uchwały pod obrady Rady Miasta, która nadała imię gen. Mieczysława Smorawińskiego ulicy w Nowej Hucie. Wcześniej osiedle miało adres Melchiora Wańkowicza i zapewne z tej racji, że jeszcze nikt nie tam nie mieszkał, w Urzędzie Miasta Krakowa nie spodziewano się kłopotów.

Te jednak pojawiły się w maju, gdy ruszyły pierwsze przeprowadzki. Wówczas to pojazdy firm przewozowych zaczęły zjeżdżać na ulicę Żemaitisa w Przegorzałach, czyli na niedawną i chwilową ulicę Smorawińskiego. Wraz z nimi przyjechali nowi lokatorzy, którzy dostali mieszkanie komunalne przy obecnej ulicy Smorawińskiego i zamówili transport swoich rzeczy. Jakież było zdziwienie zarówno ich samych, jak i mieszkańców tej ulicy, gdy po znalezieniu numeru domu zaczęto dopytywać mieszkańców domów jednorodzinnych o to, gdzie są przydzielone im mieszkania. Mimo że te pomyłki szybko zostały wyjaśnione, nie był to koniec kłopotów. Przez kolejne tygodnie do Przegorzał

trafiały przesyłki dostarczane przez kurierów, firmy przewożowe lub nawet Poczta Polska¹²⁸.

Późniejsze problematyczne skutki dekomunizacji były już mniejsze i bardziej symboliczne. W jednym przypadku problemy spowodowała historyczna tabliczka, pamiątka akcji dekomunizacyjnej czy raczej destalinizacyjnej z 1959 roku¹²⁹, gdy władze zmieniły nazwę z alei Przyjaźni Polsko-Radzieckiej na aleję Przyjaźni. Przez długie lata wisiała sobie spokojnie przy osiedlu Centrum C3 na budynku restauracji Stylowa. Została nawet odnowiona zgodnie z zaleceniami konserwatora zabytków.

W połowie 2023 roku o jej dalszy los stoczyli starcie radni Łukasz Gibała i Stanisław Moryc, którzy pisali interpelacje do prezydenta Krakowa w sprawie nie tyle nazwy ulicy, co samej tabliczki z nazwą „ul. Przyjaźni”. Łukasz Gibała zauważył, że „dla wielu osób niejednolite nazewnictwo jest po prostu mylące. Należy dodać, że historyczne tabliczki nie są oznaczone w żaden szczególny sposób oraz pozostają zawieszane na wysokości wzroku (...) mogą utrudnić orientację w terenie”¹³⁰.

Prezydent Krakowa zgodził się z uwagą radnego, pisząc, że „Zarząd Transportu Publicznego w Krakowie podejmie się usunięcia z przestrzeni miejskiej tablic z nazwami ulic, które wprowadzają w błąd mieszkańców. (...) Zdemontowane tablice¹³¹ zostaną przekazane do Muzeum Nowej Huty”¹³².

Z kolei radny Stanisław Moryc zaapelował do prezydenta o niezdejmowanie zabytkowej tabliczki „ul. Przyjaźni”. „Tablica ta jest dla Nowohucian jednym z wielu elementów [dziedzictwa] Nowej Huty. (...) To tablica historyczna (...) Tablice informujące o tym, że jezdnia jest aleją Przyjaźni są w miejscach skrzyżowań i tam są widoczne w zgodnej z prawem liczbie. Na budynkach obowiązują tablice z nazwą osiedli i numerami bloków, tak więc ta jedna jedyna [tablica] nie może wprowadzać kogokolwiek w błąd”¹³³.

Prezydent zgodził się również i z tą argumentacją, odpowiadając radnemu, że w związku z nowymi ustaleniami z Miejskim Konserwatorem Zabytków i zaleceniami konserwatorskimi dla remontu elewacji budynku przy osiedlu Centrum C3 historyczna tabliczka ulicowa z nazwą ulicy Przyjaźni zostanie pozostawiona w dotychczasowym miej-

¹²⁸ Wywiad autora z Witoldem Górnym, przewodniczącym Rady i Zarządu Dzielnicy VII Zwierzyniec IX kadencji, zarejestrowany cyfrowo 23 maja 2024 r.

¹²⁹ Nazwa była skrócona lub używano nazwy skróconej już wcześniej. Świadczy o tym uproszczony plan Nowej Huty w: Homolicki Roman, Ludwikowski Leszek, Sermak Ryszard: *Przewodnik po Krakowie wraz z informatorem oraz planami Śródmieścia i Nowej Huty*. Kraków 1957.

¹³⁰ Interpelacja Radnego Miasta Krakowa Łukasza Gibały do Prezydenta Miasta Krakowa z 4 kwietnia 2023 r. w sprawie tabliczek z nazwami ulic w Nowej Hucie [online]. bip.krakow.pl [dostęp: 25 maja 2024]. Dostępny w internecie: https://dt.bip.krakow.pl/interpelacje/kadencja_8//Tresc_Mi%C4%99dzysesyjna_%C5%81ukasz%20Giba%C5%82a_2023-04-06.PDF.

¹³¹ Sprawa dotyczyła także dawnej ul. Spacerowej w Nowej Hucie, która dubluje się z obecną ul. Spacerową w dzielnicy VIII Dębniki.

¹³² Odpowiedź Prezydenta Miasta Krakowa nr OR-03.0003.5026.2023 z 12 kwietnia 2023 r. na interpelację Radnego Łukasza Gibały [online]. bip.krakow.pl [dostęp 25 maja 2024]. Dostępny w internecie: https://dt.bip.krakow.pl/interpelacje/kadencja_8//Odp_Mi%C4%99dzysesyjna_%C5%81ukasz%20Giba%C5%82a_2023-04-06_2.PDF.

¹³³ Interpelacja Radnego Miasta Krakowa Stanisława Moryca do Prezydenta Miasta Krakowa z 4 maja 2023 r. [online]. bip.krakow.pl [dostęp 25 maja 2024]. Dostępny w internecie: https://dt.bip.krakow.pl/interpelacje/kadencja_8//Tresc_Mi%C4%99dzysesyjna_Stanis%C5%82aw%20Moryc_2023-05-09_4.PDF.

scu, biorąc pod uwagę także dużą zbieżność prezentowanej nazwy z aktualną nazwą alei Przyjaźni¹³⁴.

W sprawie samej tabliczki najbardziej ironiczny jest fakt, że prawdopodobnie jest ona po prostu błędna. Po zmianie nazwy alei Przyjaźni Polsko-Radzieckiej powstała nie ulica Przyjaźń, tylko aleja Przyjaźni¹³⁵.

Podsumowując, ustawa dekomunizacyjna z 2016 roku była niewątpliwie potrzebna, gdyż bez aktu nadrzędnego, który rozwiązywał istotne dla mieszkańców problemy kosztów i dokumentów, patroni niegodni honorów najprawdopodobniej figurowaliby nadal w nazwach ulic w całym kraju, w tym również w Krakowie. Ćwierć wieku po transformacji nie było już klimatu akceptacji społecznej do zmian nazw ideologicznie niesłusznych, a zdecydowanej większości mieszkańców, jak wykazały badania, było i jest obojętne, kim był patron ich ulicy. Nieobojętne za to były koszty czasowe, administracyjne i finansowe. Pojedyncze głosy krakowian domagających się usunięcia patronów niegodnych honorów były pacyfikowane przez głos większości, który jednocześnie był decydujący dla decydentów, w dodatku skrępowanych własnymi uregulowaniami, jak np. moratorium o niezmienności nazw ulic z 2005 roku.

Usunięcie patronów związanych z komunizmem zostało przeprowadzone szybko i w większości przypadków skutecznie. Niemniej jednak cieniem na słusznej idei położył się brak jasnych wytycznych IPN dla samorządowców, co spowodowało początkowo wolną amerykankę. Doprowadziło to do sytuacji komicznych, jak reakcja na propozycję dekomunizacji rzekomej ulicy Dworcowa w Krakowie, choć oczywiście chodziło o ulicę Dworcową, lub żenujących, jak próby pozbawienia w różnych gminach Polski ulic zasłużonych polityków czy działaczy socjalistycznych, jak Ignacy Daszyński, Bolesław Limanowski, Stefan Okrzeja. Opór społeczny budziły także próby pozbawienia honorów żołnierzy walczących o Polskę w szeregach berlingowców – najczęściej przecież bezwolnych ofiar propagandy komunistycznej – albo likwidacja nazw bardzo pośrednio związanych z poprzednim systemem, np. Braterstwa Broni, Czechosłowackiej.

Na uznanie zasługują odpowiedzialne działania samorządu krakowskiego, który starał się wyważyć przewiny i zasługi patronów wskazanych do zmiany, z reguły poddawał pod dyskusję propozycje zmian, a następnie – wspierany często przez mieszkańców lub różne środowiska – bronił swojego prawa do decydowania o nazywaniu przestrzeni publicznej, które wynika z ustawy o samorządzie gminnym¹³⁶.

¹³⁴ Odpowiedź Prezydenta Miasta Krakowa nr OR-03.0003.5107.2023 na interpelację Stanisława Moryca z 11 maja 2023 r. [online]. bip.krakow.pl [dostęp 25 maja 2024]. Dostępny w internecie: https://dt.bip.krakow.pl/interpelacje/kadencja_8//Odp_Mi%C4%99dzysesyjna_Stanis%C5%82aw%20Moryc_2023-05-09_1.PDF

¹³⁵ *Plan miasta Krakowa*. Warszawa 1960; Homolicki Roman, Ludwikowski Leszek, Sermak Ryszard: *Przewodnik po Krakowie...*

¹³⁶ Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym...



Przystanek Jeżowa, fot. Mateusz Drożdż, 2024

Akcja dekomunizacji wywołała też wzmożoną dyskusję na tematy związane z historią, zwłaszcza powojenną, nazwami ulic i próbą oceny osób uhonorowanych, co samo w sobie jest cenne, gdyż upowszechniało wiedzę historyczną i o dziedzictwie niematerialnym. Angażowała też wielu mieszkańców, którzy generalnie nie kwapią się do tego, aby wziąć udział w dyskusjach i życiu społecznym, poza najczęściej kwestiami infrastruktury lub planowanych inwestycji obok swojego miejsca zamieszkania.

Dzięki zapisowi w ustawie akcja została przeprowadzona szybko – w ciągu nieco ponad roku – choć w niektórych przypadkach spory sądowe, w ocenie zwłaszcza decyzji zastępczych w sprawach niektórych patronów, ten proces wydłużyły. Warto też zauważyć, że z reguły gminy wygrywały sprawy przed sądami w wojewodami, co potwierdzało prawo do samodecydowania przez władze gmin. Decyzje zastępcze wojewodów były często postrzegane przez społeczeństwo jako kontynuacja walki politycznej pomiędzy władzami centralnymi a samorządami, gdzie w dużych ośrodkach miejskich najczęściej rządzą polityczni przeciwnicy władzy centralnej, oraz rosnącej polaryzacji społecznej pomiędzy zwolennikami i przeciwnikami ówczesnie rządzących.

Proces dekomunizacji w wielu miejscach w Polsce jednak nie został nadal dokończony. Wina tkwi w zapisach ustawy, a raczej braku pewnych zapisów, o czym pisałem w miesięczniku „Kraków”: „Ustawa dekomunizacyjna (...) ma i inne niedociągnięcia. (...) nie przewiduje likwidacji patronów niegodnych honorów, takich, którzy byli hołu-



Ulica Jeżów, fot. Mateusz Drożdź, 2024

bieni przez komunistów, ale nie działali w czasach komunistycznych. Na przykład, na podstawie tej ustawy nie można byłoby usunąć takiego »bojownika o prawa chłopów« jak Jakub Szela. Po moim wniosku [do Rady Miejskiej we Wrocławiu] plac Jakuba Szeli we Wrocławiu został zlikwidowany w 2014 r. i ten »bohater ludowy« nie jest już nigdzie w Polsce honorowany. Jednak w Szczecinie, Warszawie, Katowicach czy Łodzi wciąż patronują tamtejszym ulicom buntownicy przeciwko Rzeczypospolitej z 1651 r.: Aleksander Kostka-Napierski i jego kompani Marcin Radocki i Stanisław Łętowski¹³⁷.

W przypadku Krakowa ci wątpliwi bojownicy o sprawę chłopską, a niewątpliwi bohaterowie komunistyczni z przełomu lat czterdziestych i pięćdziesiątych XX wieku, hołubieni przez ówczesne media zwłaszcza w 400. rocznicę tych wydarzeń, zniknęli z tabliczek jeszcze w 1991 roku¹³⁸, ale nie niepokojeni nadal patronują ulicom w niektórych metropoliach, a w przypadku stolicy nawet... podwójnie¹³⁹.

Natomiast w Krakowie przypuszczalnie ostatnią dekomunizację przeprowadzono w 2024 roku i dotyczy ona Jeżowa. A w zasadzie nie tyle dekomunizację, co zmianę nazwy, i nie ulicy, ale przystanku. Na szczęście nikt nie wpadł na pomysł nazwania ulicy na cześć krwawego karła, ludowego komisarza spraw wewnętrznych w ZSRS Nikołaja Jeżowa. Po prostu jednostka odpowiedzialna za transport publiczny w ten sposób nazwała przystanki w rejonie Rybitw w dzielnicy XIII Podgórze. Co ciekawe, w znacznej odległości od ulicy, do której nazwy nawiązują, i w dodatku błędnie, bo jej nazwa to ulica Jeżów. Pokazuje to, jak często błędy wspomniane wcześniej – ulica gen. (sic!) Gustawa Herlinga-Grudzińskiego czy Truskawkowa zamiast Turkusowej – popełniane są przez osoby odpowiedzialne za plany miasta i jak mało zwracają na to uwagę mieszkańcy. W końcu problem rozwiązał się sam, gdyż po dekadzie Zarząd Transportu Publicznego zmienił czterem przystankom nazwy, które nawiązują teraz do o wiele bliższej lokalizacji – Botewa¹⁴⁰. I dzięki temu 22 czerwca 2024 roku przypuszczalnie dekomunizacja nazw ulic w Krakowie ostatecznie się zakończyła.

Bibliografia

Akty prawne (kolejność chronologiczna)

Ustawy

Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym [online]. Dz.U. 1990, nr 16, poz. 95 wraz z późniejszymi zmianami [dostęp 11 maja 2024]. Dostępny w internecie: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=w-du19900160095>

Ustawa z dnia 1 kwietnia 2016 r. o zakazie propagowania komunizmu lub innego ustroju totalitarnego przez nazwy budowli, obiektów i urządzeń użyteczności publicznej [online]. Dz.U. 2016 poz. 744 [dostęp 11 maja 2024]. Dostępny w internecie: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20160000744/T/D20160744L.pdf>

Ustawa z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy o zakazie propagowania komunizmu lub innego ustroju totalitarnego przez nazwy budowli, obiektów i urządzeń użyteczności publicznej. [online]. Dz.U. 2017, poz. 1389 [dostęp 11 maja 2024]. Dostępny w internecie: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20170001389/O/D20171389.pdf>

Uchwały Rady Miasta Krakowa

Uchwała nr III/22/90 Rady Miasta Krakowa z dnia 6 lipca 1990 r. w sprawie powołania Komisji Rady [online]. bip.krakow.pl [dostęp 11 maja 2024]. Dostępny w internecie: https://www.bip.krakow.pl/?dok_id=167&sub_dok_id=167&sub=uchwala&query=id%3D11016%26typ%3Du

Uchwała nr XXV/170/91 Rady Miasta Krakowa z dnia 14 czerwca 1991 r. w sprawie zmian nazw ulic i placów [online]. bip.krakow.pl [dostęp 11 maja 2024]. Dostępny w internecie: https://www.bip.krakow.pl/?dok_id=166&sub_dok_id=166&sub=wyszukiwarka-zq&query=typ%3Du

¹³⁷ Drożdź Mateusz: *Zagrożona ul. Dworcowa...*, s. 21.

¹³⁸ Plac Kostki Napierskiego odzyskał historyczną nazwę plac Lasoty, a ulicę Radockiego zamieniono na ulicę por. Antoniego Stawarza.

¹³⁹ Kostka-Napierski patronuje w Warszawie ulicom w dzielnicach Ursynów i Wesoła. Problem powstał, gdy w 2002 r. w granice administracyjne miasta stołecznego włączono Wesoła, ale z uwagi na protesty mieszkańców obawiających się kosztów zmiany nazwy ulicy nie usunięto jednej z dwóch o identycznym brzmieniu. Takich dublujących się nazw ulic w Warszawie jest zresztą więcej. Por. Drożdź Mateusz: *Zdrajcy trzymają się mocno. Patroni ulic, o których zapomniano* [online]. Portal Edukacyjny Hrabia Tytus, 11 sierpnia 2020 [dostęp 11 lipca 2024]. Dostępny w internecie: <https://hrabiatorytus.pl/2020/08/11/zdrajcy-trzymaja-sie-mocno-patroni-ulic-o-ktorych-zapomniano/>.

¹⁴⁰ *Osiem przystanków zmieni nazwy* [online]. Love Kraków, 16 czerwca 2024 [dostęp 11 lipca 2024]. Dostępny w internecie: https://lovekrakow.pl/aktualnosci/osiem-przystankow-zmieni-nazwy_56988.html.

- Uchwała nr XL/384/96 Rady Miasta Krakowa z dnia 10 stycznia 1996 r. w sprawie nazw ulic [online]. bip.krakow.pl [dostęp 11 maja 2024]. Dostępny w internecie: https://www.bip.krakow.pl/?dok_id=167&sub_dok_id=167&sub=uchwala&query=id%3D12337%26typ%3Du
- Uchwała nr XIII/104/99 Rady Miasta Krakowa z dnia 17 marca 1999 r. w sprawie nazw ulic [online]. bip.krakow.pl [dostęp 11 maja 2024]. Dostępny w internecie: https://www.bip.krakow.pl/?dok_id=167&sub_dok_id=167&sub=uchwala&query=id%3D11205%26typ%3Du
- Uchwała nr LXX/650/05 Rady Miasta Krakowa z dnia 26 stycznia 2005 r. w sprawie nazewnictwa ulic, placów i parków [online]. bip.krakow.pl [dostęp 11 maja 2024]. Dostępny w internecie: https://www.bip.krakow.pl/?dok_id=167&sub_dok_id=167&sub=uchwala&query=id%3D16509%26typ%3Du
- Uchwała nr C/1016/06 Rady Miasta Krakowa z dnia 25 stycznia 2006 r. w sprawie zmiany uchwały nr LXX/650/05 Rady Miasta Krakowa z dnia 26 stycznia 2005 r. w sprawie nazewnictwa ulic, placów i parków [online]. bip.krakow.pl [dostęp 18 maja 2024]. Dostępny w internecie: https://www.bip.krakow.pl/?dok_id=167&sub_dok_id=167&sub=uchwala&query=id%3D16509%26typ%3Du
- Uchwała nr C/1019/06 Rady Miasta Krakowa z dnia 25 stycznia 2006 r. w sprawie nazw ulic [online]. bip.krakow.pl [dostęp 11 maja 2024]. Dostępny w internecie: https://www.bip.krakow.pl/?dok_id=167&sub_dok_id=167&sub=uchwala&query=id%3D16513%26typ%3Du
- Uchwała nr LXVI/861/09 Rady Miasta Krakowa z dnia 18 marca 2009 r. w sprawie zmiany nazwy placu [online]. bip.krakow.pl [dostęp 11 maja 2024]. Dostępny w internecie: https://www.bip.krakow.pl/?dok_id=167&sub_dok_id=167&sub=uchwala&query=id%3D17724%26typ%3Du
- Uchwała nr LV/1132/16 Rady Miasta Krakowa z dnia 26 października 2016 r. w sprawie ustalenia kierunków działań dla Prezydenta Miasta Krakowa dotyczących przygotowania i przedstawienia Radzie Miasta Krakowa projektu uchwały likwidującej nazwy budowli, obiektów i urządzeń użyteczności publicznej propagujących komunizm lub inny ustrój totalitarny [online]. bip.krakow.pl [dostęp 11 maja 2024]. Dostępny w internecie: https://www.bip.krakow.pl/?dok_id=167&sub_dok_id=167&sub=uchwala&query=id%3D21807%26typ%3Du
- Uchwała nr XXXIII/367/2017 Rady Dzielnicy VIII Dębniki z dnia 24 maja 2017 r. w sprawie zmiany nazwy ul. Jana Szwai [online]. bip.krakow.pl [dostęp 12 maja 2024]. Dostępny w internecie: <https://www.bip.krakow.pl/zalaczniki/dokumenty/n/181336/karta>
- Uchwała nr XXXII/267/2017 Rady Dzielnicy X Swoszowice z dnia 25 maja 2017 r. w sprawie wydania opinii dotyczącej zmiany nazwy ulicy w osiedlu Jugowice i zaproponowania nowej [online]. bip.krakow.pl [dostęp 12 maja 2024]. Dostępny w internecie: <https://www.bip.krakow.pl/zalaczniki/dokumenty/n/181696/karta>
- Uchwała nr XXXVIII/260/2017 Rady Dzielnicy IX Łagiewniki – Borek Falecki z dnia 26 maja 2017 r. w sprawie zmiany obecnej nazwy ul. J. Marcika w Krakowie położonej na obszarze Dzielnicy IX [online]. bip.krakow.pl [dostęp 12 maja 2024]. Dostępny w internecie: <https://www.bip.krakow.pl/zalaczniki/dokumenty/n/181826/karta>
- Uchwała nr XXXIII/276/2017 Rady Dzielnicy III Prądnik Czerwony z dnia 20 czerwca 2017 r. w sprawie dekomunizacji nazw ulic Emila Dziedzica, Franciszka Kajty i Lucjana Szenwalda [online]. bip.krakow.pl [dostęp 12 maja 2024]. Dostępny w internecie: <https://www.bip.krakow.pl/zalaczniki/dokumenty/n/183621/karta>
- Uchwała nr LXXXI/1957/17 Rady Miasta Krakowa z dnia 30 sierpnia 2017 r. w sprawie zmiany nazw ulic [online]. bip.krakow.pl [dostęp 23 maja 2024]. Dostępny w internecie: https://www.bip.krakow.pl/?dok_id=167&sub_dok_id=167&sub=uchwala&query=id%3D22657%26typ%3Du
- Uchwała nr LXXXI/1958/17 Rady Miasta Krakowa z dnia 30 sierpnia 2017 r. w sprawie nazwy ulicy i mostu [online]. bip.krakow.pl [dostęp 11 maja 2024]. Dostępny w internecie: https://www.bip.krakow.pl/?dok_id=167&sub_dok_id=167&sub=uchwala&query=id%3D22658%26typ%3Du
- Uchwała nr XCII/2408/18 Rady Miasta Krakowa z dnia 10 stycznia 2018 r. w sprawie wniesienia skargi na zarządzenie zastępcze Wojewody Małopolskiego z dnia 13 grudnia 2017 r. w sprawie nadania nazwy ulicy gen. Józefa Grzesiaka „Czarnego” w mieście Kraków (Dz. Urz. Woj. Mał. z 2017 r., poz. 8754) [online]. bip.krakow.pl [dostęp 11 maja 2024]. Dostępny w internecie: https://www.bip.krakow.pl/?dok_id=167&sub_dok_id=167&sub=uchwala&query=id%3D23113%26typ%3Du
- Uchwała nr XCII/2409/18 Rady Miasta Krakowa z dnia 10 stycznia 2018 r. w sprawie wniesienia skargi na zarządzenie zastępcze Wojewody Małopolskiego z dnia 13 grudnia 2017 r. w sprawie nadania nazwy ulicy gen. Mieczysława Smorawińskiego w mieście Kraków (Dz. Urz. Woj. Mał. z 2017 r., poz. 8753) [online]. bip.krakow.pl [dostęp 11 maja 2024]. Dostępny w internecie: https://www.bip.krakow.pl/?dok_id=167&sub_dok_id=167&sub=uchwala&query=id%3D23114%26typ%3Du
- Uchwała nr XCII/2410/18 Rady Miasta Krakowa z dnia 10 stycznia 2018 r. w sprawie wniesienia skargi na zarządzenie zastępcze Wojewody Małopolskiego z dnia 13 grudnia 2017 r. w sprawie nadania nazwy ulicy Stefana Korbońskiego w mieście Kraków (Dz. Urz. Woj. Mał. z 2017 r., poz. 8751) [online]. bip.krakow.pl [dostęp 11 maja 2024]. Dostępny w internecie: https://www.bip.krakow.pl/?dok_id=167&sub_dok_id=167&sub=uchwala&query=id%3D23115%26typ%3Du3Du3Du3Du
- Uchwała nr XV/291/19 Rady Miasta Krakowa z dnia 8 maja 2019 r. w sprawie nazw ulic i skwerów [online]. bip.krakow.pl [dostęp 11 maja 2024]. Dostępny w internecie: https://www.bip.krakow.pl/?dok_id=167&sub_dok_id=167&sub=uchwala&query=id%3D23115%26typ%3Du3Du3Du3Du

- id=167&sub=uchwala&query=id%3D24111%26typ%3Du
- Uchwała nr XXXVI/935/20 Rady Miasta Krakowa z dnia 26 lutego 2020 r. w sprawie nazw ulic i ronda [online]. bip.krakow.pl [dostęp 11 maja 2024]. Dostępny w internecie: https://www.bip.krakow.pl/?dok_id=167&sub_dok_id=167&sub=uchwala&query=id%3D24830%26typ%3Du
- Interpelacje radnych i inne
- „Dziennik Urzędowy Województwa Krakowskiego” 1990, nr 1, poz. 2
- Interpelacja międzysesyjna radnego Bolesława Kosiora dotycząca nazewnictwa z 29 lutego 2016 r. [online]. bip.krakow.pl [dostęp 11 maja 2024]. Dostępny w internecie: http://dt.bip.krakow.pl/interpelacje//Tresc_Mi%C4%99dzysesyjna_Boles%C5%82aw_Kosior_2016-02-29_1.PDF
- Odpowiedź Prezydenta Miasta Krakowa nr OR-03.0003.1373.2016 z 15 marca 2016 r. [online]. bip.krakow.pl [dostęp 11 maja 2024]. Dostępny w internecie: http://dt.bip.krakow.pl/interpelacje//Odp_Mi%C4%99dzysesyjna_Boles%C5%82aw_Kosior_2016-02-29_1.PDF
- Interpelacja Radnego Miasta Krakowa Bolesława Kosiora z 27 czerwca 2017 r. w sprawie nazw propagujących komunizm [online]. bip.krakow.pl [dostęp 11 maja 2024]. Dostępny w internecie: http://dt.bip.krakow.pl/interpelacje//Tresc_LXXVII_Aleksander_Miszalski_2017-06-28_2.PDF
- Odpowiedź Prezydenta Miasta Krakowa na interpelację Radnego Miasta Krakowa Bolesława Kosiora z dnia 18 lipca 2017 r., nr OR-03.0003.2730.2017 [online]. bip.krakow.pl [dostęp 11 maja 2024]. Dostępny w internecie: http://dt.bip.krakow.pl/interpelacje//Odp_LXXVII_Aleksander_Miszalski_2017-06-28_1.PDF
- Stenogram LXXXI sesji Rady Miasta Krakowa VII kadencji odbytej w dniu 30 sierpnia 2017 r. [online]. bip.krakow.pl [dostęp 18 maja 2024]. Dostępny w internecie: <https://www.bip.krakow.pl/zalaczniki/dokumenty/n/188925/karta>
- Interpelacja Radnego Miasta Krakowa Łukasza Gibały do Prezydenta Miasta Krakowa z 4 kwietnia 2023 r. w sprawie tabliczek z nazwami ulic w Nowej Hucie [online]. bip.krakow.pl [dostęp: 25 maja 2024]. Dostępny w internecie: https://dt.bip.krakow.pl/interpelacje/kadencja_8//Tresc_Mi%C4%99dzysesyjna_%C5%81ukasz%20Giba%C5%82a_2023-04-06.PDF
- Odpowiedź Prezydenta Miasta Krakowa nr OR-03.0003.5026.2023 z 12 kwietnia 2023 r. na interpelację Radnego Łukasza Gibały [online]. bip.krakow.pl [dostęp: 25 maja 2024]. Dostępny w internecie: https://dt.bip.krakow.pl/interpelacje/kadencja_8//Odp_Mi%C4%99dzysesyjna_%C5%81ukasz%20Giba%C5%82a_2023-04-06_2.PDF
- Interpelacja Radnego Miasta Krakowa Stanisława Moryca do Prezydenta Miasta Krakowa z 4 maja 2023 r. [online]. bip.krakow.pl [dostęp 25 maja 2024]. Dostępny w internecie: https://dt.bip.krakow.pl/interpelacje/kadencja_8//Tresc_Mi%C4%99dzysesyjna_Stanis%C5%82aw%20Moryc_2023-05-09_4.PDF
- Odpowiedź Prezydenta Miasta Krakowa nr OR-03.0003.5107.2023 na interpelację Stanisława Moryca z 11 maja 2023 r. [online]. bip.krakow.pl [dostęp 25 maja 2024]. Dostępny w internecie: https://dt.bip.krakow.pl/interpelacje/kadencja_8//Odp_Mi%C4%99dzysesyjna_Stanis%C5%82aw%20Moryc_2023-05-09_1.PDF
- Wyrok WSA w Krakowie z dnia 25 kwietnia 2018 r. sygn. akt III/SA/Kr 127/18 oraz wyrok NSA sygn. II OSK 2227/18 z dnia 15 listopada 2018 r. oddalający skargę kasacyjną Wojewody Małopolskiego; wyrok WSA w Krakowie z dnia 25 kwietnia 2018 r. sygn. akt III/SA/Kr 128/18 oraz wyrok NSA sygn. II OSK 2228/18 z dnia 15 listopada 2018 r. oddalający skargę kasacyjną Wojewody Małopolskiego; Wyrok WSA w Krakowie z dnia 25 kwietnia 2018 r. sygn. akt III/SA/Kr 129/18 oraz wyrok NSA sygn. II OSK 2516/18 z dnia 15 listopada 2018 r. oddalający skargę kasacyjną Wojewody Małopolskiego
- Opracowania
- Chłosta-Sikorska Agnieszka: *Nowohucianie o Polsce Ludowej. Codzienność i święteczność we wspomnieniach uczestników podwieczorków w Muzeum PRL*. Kraków 2023
- Homolicki Roman, Ludwikowski Leszek, Sermak Ryszard: *Przewodnik po Krakowie wraz z informatorem oraz planami Śródmieścia i Nowej Huty*. Kraków 1957
- Kaltenberg-Kwiatkowska Ewa: Nazwy ulic – między znakiem a symbolem. Przypadek Czech i Polski. W: *Szata informacyjna miasta*. Red. Bohdan Jałowicki, Wojciech Łukowski. Warszawa 2008, s. 135–165
- Plan miasta Krakowa*. Warszawa 1960
- Suski Max: Adres polski. Dlaczego Polacy wciąż kłócą się o nazwy ulic?. W: Mask Deirdre: *Adresy. Co mówią nam o tożsamości, statusie i władzy*. Przeł. Agnieszka Wilga. Kraków 2022, s. 329–341
- Artykuły
- AM: *Ożański został bez placu* [online]. Dziennik Polski, 19 marca 2009 [dostęp 11 maja 2024]. Dostępny w internecie: <https://dziennikpolski24.pl/ozanski-zostal-bez-placu/ar/2566418>
- Dekomunizacja nazw ulic w Krakowie* [online]. Magiczny Kraków, 31 sierpnia 2017 [dostęp 25 maja 2024]. Dostępny w internecie: https://www.krakow.pl/aktualnosc/212775,29,komunikat,dekomunizacja_nazw_ulic_w_krakowie.html
- Drożdż Mateusz: *MPK poprawił błędy*. „Biuletyn Rady Dzielnicy III Miasta Krakowa” 2012, nr 4, s. 5
- Drożdż Mateusz: *Mieszkaż na ul. Dziedzica, Kajty, Szenwald? Już niedługo... Ale możesz zaproponować nową nazwę*. „Biuletyn Rady Dzielnicy III Miasta Krakowa” 2017, nr 1, s. 16
- Drożdż Mateusz: *Jak pilot Stefan Janus zremisował z noblistką Wisławą Szymborską*. „Biuletyn Rady Dzielnicy III Miasta Krakowa” 2017, nr 3, s. 12–13

- Drożdż Mateusz: *Zagrożona ul. Dworcowa, czyli dekomunizacja w praktyce*. „Kraków” 2017, nr 6, s. 18–21
- Drożdż Mateusz: *Zdraycy trzymają się mocno. Patroni ulic, o których zapomniano* [online]. Portal Edukacyjny Hrabia Tytus, 11 sierpnia 2020 [dostęp 11 lipca 2024]. Dostępny w internecie: <https://hrabiatus.pl/2020/08/11/zdraycy-trzymaja-sie-mocno-patroni-ulic-o-ktorych-zapomniano/>
- Drożdż Mateusz: *Usuwanie komunistycznych patronów ulic. Pierwsza fala dekomunizacji ulic w Krakowie*. „Krzysztofory. Zeszyty Naukowe Muzeum Historycznego Miasta Krakowa” 2022, z. 40, s. 85–102
- Jasińska Katarzyna: *Kraków: błędy w nazwach ulic. Ul. Krzywdy czy ul. Krzywdy – która prawidłowa?* [online]. Kraków Nasze Miasto, 15 sierpnia 2010 [dostęp 11 maja 2024]. Dostępny w internecie: <https://krakow.naszemiesto.pl/krakow-bledy-w-nazwach-ulic-ul-krzywda-czy-krzywdy-ktora/ar/c4-533838>
- Kaltenberg-Kwiatkowska Ewa: *O oznaczaniu i naznaczaniu przestrzeni miasta*. „Przegląd Socjologiczny” 2011, t. 60, nr 2–3, s. 135–165
- Kobylarczyk Katarzyna: *Nieznany żywot inżyniera* [online]. Dziennik Polski, 7 lipca 2006 [dostęp 11 maja 2024]. Dostępny w internecie: <https://dziennikpolski24.pl/nieznany-zywot-inzyniera/ar/1635574>
- Konsultacje w sprawie inwestycji przy ul. M. Wańkowicza* [online]. Magiczny Kraków, 23 września 2015 [dostęp 30 września 2024]. Dostępny w internecie: https://www.krakow.pl/aktualnosci/194219,29,komunikat,konsultacje_w_sprawie_inwestycji_przy_ul_m_wankowicza.html
- Korkuc Maciej: *Berlingowcy zasługują na pamięć* [online]. rp.pl, 2 lutego 2018 [dostęp 16 czerwca 2024]. Dostępny w internecie: <https://www.rp.pl/plus-minus/art9953861-korkuc-berlingowcy-zasluguja-na-pamiec>
- Maj Agnieszka: *W Krakowie pojawi się ul. Szymborskiej?* [online]. Gazeta Krakowska, 16 maja 2017 [dostęp 12 maja 2024]. Dostępny w internecie: <https://gazeta-krakowska.pl/w-krakowie-pojawi-sie-ulica-szymborskiej/ar/12079232>
- Maj Agnieszka, Drabik Piotr: *W Krakowie dekomunizacja nazw może dotyczyć prawie 30 ulic* [online]. Dziennik Polski, 21 maja 2016 [dostęp 2 czerwca 2024]. Dostępny w internecie: <https://dziennikpolski24.pl/w-krakowie-dekomunizacja-nazw-moze-dotyczyc-prawie-30-ulic/ar/10018314>
- Masztalerz Martyna / ew: *Dekomunizacyjny absurd w Krakowie: ulica Dworcowa wzięła nazwę od radzieckiego pisarza?* [online]. Radio Kraków, 6 września 2016 [dostęp 11 maja 2024]. Dostępny w internecie: <https://www.radiokrakow.pl/aktualnosci/krakow/dekomunizacyjny-absurd-w-krakowie-ulica-dworcowa-wziela-nazwe-od-radzieckiego-pisarza/>
- Nawrocki Karol: *Prezes IPN: Czas dokończyć dekomunizację polskiej przestrzeni publicznej*. Rozmowę przepr. Anna Kruszyńska, PAP [online]. Dzieje.pl, 30 marca 2022, aktualizacja 1 kwietnia 2022 [dostęp 11 maja 2024]. Dostępny w internecie: <https://dzieje.pl/wiadomosci/prezes-ipn-czas-dokonczyz-dekomunizacje-polskiej-przestrzeni-publicznej>
- Nazwy do zmiany* [online]. IPN [dostęp 11 maja 2024]. Dostępny w internecie: <https://ipn.gov.pl/pl/upamietnianie/dekomunizacja/zmiany-nazw-ulic/nazwy-ulic/nazwy-do-zmiany>
- NSA zdecydował: nie będzie dekomunizacji dwóch ulic* [online]. Magiczny Kraków, 16 listopada 2018 [dostęp 11 maja 2024]. Dostępny w internecie: https://www.krakow.pl/aktualnosci/225202,29,komunikat,nsa_zdecydowal_nie_będzie_dekomunizacji_dwoch_ulic.html
- Osiem przystanków zmieni nazwy* [online]. Love Kraków, 16 czerwca 2024 [dostęp 11 lipca 2024]. Dostępny w internecie: https://lovekrakow.pl/aktualnosci/osiem-przystankow-zmieni-nazwy_56988.html
- rr: *Nowa ulica i plac: Niemena i Ożańskiego* [online]. Wyborcza.pl Kraków, 19 stycznia 2006 [dostęp 11 maja 2024]. Dostępny w internecie: <https://krakow.wyborcza.pl/krakow/7,44425,3121787.html>
- Sikora Kamil: *Dekomunizacyjny absurd! Radny PiS z Krakowa: Ulica Dworcowa wzięła nazwę od radzieckiego uczonego* [online]. na:Temat, 3 września 2016 [dostęp 11 maja 2024]. Dostępny w internecie: <https://natemat.pl/189033,dekomunizacyjny-absurd-radny-pis-z-krakowa-chce-by-nazwe-zmienila-ulica-dworcowa>
- Waluś Monika, Kuras Bartłomiej: *IPN wnioskuję o zmianę patronów pięciu krakowskich ulic* [online]. Wyborcza.pl Kraków, 29 października 2015 [dostęp 10 czerwca 2024]. Dostępny w internecie: <https://krakow.wyborcza.pl/krakow/7,44425,19104732,ipn-wnioskuj-e-o-zmiane-patronow-pieciu-krakowskich-ulic.html>

Strony internetowe

- Informacja o działaniach IPN w sprawie nazw ulic przed 2016 r.* [online]. IPN [dostęp 10 czerwca 2024]. Dostępny w internecie: <https://ipn.gov.pl/pl/upamietnianie/dekomunizacja/zmiany-nazw-ulic/informacja-o-dzialaniach-37963,Informacja-o-dzialaniach-IPN-w-sprawie-nazw-ulic-przed-2016-r.html>
- Wpis [online]. Demotywatory.pl [dostęp 18 maja 2024]. Dostępny w internecie: <https://demotywatory.pl/4687962/Dworcowa>
- „Żądamy dekomunizacji ulic Dworcowa” [online]. Facebook [dostęp 11 maja 2024]. Dostępny w internecie: https://www.facebook.com/dworcow/?locale=pl_PL

Wywiady

- Wywiad Mateusza Drożdża z Antonim Leonem Dawidowiczem, zarejestrowany cyfrowo 11 marca 2022 r.
- Wywiad Mateusza Drożdża z Witoldem Górnym, zarejestrowany cyfrowo 23 maja 2024 r.